

Die Epistel Pauli.

sint de apostole. De dat sint myt geschreuen in den hemelen en to gade den ordelet aller dinge en der geyste der volkomē gerechte en ihesum den myddeler des nyen testamentes. en to der spenginghe des bloedes de daer beter spricht wan Abel want dat bloet Abel spricht wrake. euer dat bloet cristi spricht gnade. I seyt dat gy niet versmaet den sprekeden: wat off si niet vntluwen de gene de en versmaen de dat sprak vp der erden. wye vyl meer wy off wy wedder sagen den de dar spricht to vns vā de hemme len welckes stymme do hefft beweget dye erde euer nu gelouet he seggēde. noch eins en ik sal bewegē niet alleyn de erde sonder ock den hemmel: so he euer noch eyns spricht. Verclaret he de auerdraginge der bewegelicker dinghe als der geschiet sijn: vp dat dat de bluē de dat sijn vnbevegelyk. Als dat is dat nye testamēte. Dat vmb off wy vntfangē dat vntbevegelyke rike so hebben wy de gnade dor de wy sole dye nen to geuallē gade myt vruchte en mit ersamheit. wat vns got is eyn verteterende vuyt

Dat dertynde Capittel

De lyue der broderschap bliue in uw ende niet wylt vergēte der herberinge wat dor dyt beuele etlyce den engelē de vntfangē wetē in eret herberge ghedecket der geuangē recht off gy myt geuangē sint en der arbede der recht off gy ock wonet in de lichā. Eyn esame behyllinge in alle en eyn vnbuleeskē bedde. wat got wert ordele de vnkuysscher en de eebreker. We sedē sole sijn aye gryticheit sonder gy sole to vredē sijn myt de tegewordigen. dat is myt de genē dat gy hebben. I wat he selues. de here. I sprak ik late dy niet noch verlate dy. alsoe dat wy getruwelik mogē seggen de here is eyn hulpet. Ick werde niet vrechten wat dinges my de mynsche doe. Gedēcket uwet voer geserbers. dat fint de apostole en de anderē discipuli cristi. De dat hebben ghe sprake to uw dat wort gades seyt an den vyt ganck erer wādelinge nauolget de gelouen. Ihus cristus gystere. dat is in der vergāgen tit. Len huyde. dat is in der tegewordigen tit. en he selues is in den werlē. dat is in der to komende tit. Niet wylt werden verleydet myt mānigerleye en vroden lete. wat dat is dat besto bstedigē dat herre mit der gnade niet in de etē de dat niet nutte wetē den de wāderen in en wat wy hebben ein altaer. dat is dāt cruce cristi. van de welcke si niet hebben gewalt toe eten de dat dyenen de tabernackel. dat is den alden testamēte. wat welcker dyer bloet wert in gedragē in de hyllige stede dor de byschop vmb de sunde der lijsf sole werdē verbrāt vitwē dich de tentē. Dat vñ ok ihūs dat he hyllich makēde sin volck dor sin bloet hefft he geleden.

butē der poeten. Dat vmb sole wy ritgaen weeme en dragē sin verwette. wat de iodeē weten cristo dat he niet verwaerde de ee. wat wy hebben hijt geyne bluēde stat euer wi sole soeken die tokomēde. Dat vmb dor en offeren wy dat offer des loues to allen tiden gade. dat is de vrucht der lippē de dat belyde sin name. Euer niet wyllet vergēte die waeldadicheit el der gemeynsaminge wat myt sulke offer wert got verdyenet. weset gehoësam uwen ouerste ende weset en vnderdamich wat si wakē vast als rekenschap geueē voer uwen sielen dat si dat doen myt vroude en niet luchtende want dat getemet uw nyet. Hydēt voer vns want wy voerhen vns dat wy hebben gude conscie in allen wael wylende wādelen. euer meer bydde ick uw dat gy dat doet dat ick uw snelslikken wedder geueē wert de wat got des vredē de dat hefft vyt geuoert van dem do de den grote herde der schape vnsen hēte ihesum xpm in de bloede des ewigen testamētes de berydet uw in alre godheit vp dat gy do en finen wylle. he doe in uw dat dat geualle vor eme dor ihm castū dem dat sij glorie in ewicheit. Amen. wat brodere ick hydde uw dat gy auerdraget dat woet des tweestes. wat ik hadde uw gescréue myt gat weymich schriften. bekēnet Thymotheum uwen broder den ick to uw gesant heb be mit den ick uw wyl syen so he kōpt snellike groetet alle ure oversten en alle hylligen. UW groetet dye brodere van ptalyen. De gnade sij myt uw allen amen. Eyn eynde hefft de epistel to den hebreere en heuet an de voerde ihesomini auer dat boeck der werckinge der apo-

De psalmista spricht si werdē stolen wandelen vā dogedē in do gedē. Na de epistolen pauli des apostels verläges vit grecscher sprake in dat latinsche vitghelacht. en in eyn boeck geschreuen gy lyuestē domion en rogatiene gy noediget my dat is de werckinge der apostole in latijn ritlegge endeschtiue dat selue boek dat aye nyemant twise is gemaket en geschreuen dor. Lucā den ewā geliste gebāt van antyochein de dat was em meister der kunst der artsedyen. en dat na dyne nede paulo dem apostel is geworden eyuum. ger cristi. Dat drucket de halladeren als men dat dycke vplegget eyne sware borde. want de lere der midighen achten dat de dinghe de wy schtiuen werdich sijn der strassinge off rewerpinge euer vmb eres hates off achterklappes wylle en sal myn vitspreke niet swyge. so verne Cristus my hulpet.

Dye voerde hefft eyn eynde. ende heuet an dat boeck der werckinge der Apostolen

Dat ijeste Capittel

Der werckinge der apostolen

Theophyle ick hebbe to dem
hirsten ***mynē ewāgelio.** re
de gehad vā allē de ihūs rēck
an to do en eñ to lezē bys an dē
dach sijntē hēmeluart an dem
he geboet den apostelē dye hy
vpterwelde dor den hylligē geyst ***dat si vort**
dat ewāgelium predeke den **en** dem he sik sel
ues gaff leuēdich na sijne passien in maningen
offenigē verschinēde en **.xl.** dage en sprekē de
van dē rike gades en myt en etende geboet hy
en: dat si mit scheyden vā iherusalē: euer dat si
verbeide der geloofte des vaders seggēde. Dye
gy hebben gehort dor mynē munt. wāt Joha
nes dōpt in dem water: euer gy wet dē dopen
in deme hylligē geist: niet na velē desen dagen.
Dar vmb de dar wēt to samē komē de vrage
de en seggēde. Here werstu in deser tit weder
geue dat rike yslahel. He sprack to en uw ghe
bort niet to weten de tit off de ogeblick de de
vader heeft gesettet in sin gewalt. euer gy wet
den vntfangē de crast des hylligē geistes van
houē komēde in uw en gy werde my getuygt
in Iherusalē en in alle iudea en in samaria bys
an dat en der **cōrde.** En do he dyt hadde ghe
sacht si sagē dat he verhauē wart en de wolke
nā en van eren ogē en do si en sagen gaende in
den hēmel syet twey mā ***dat fint twey enges**
len in der gestalt tweyē mānen. Istondē by en
in wyttē gewaende ende sprekē gy galileesche
man wat staet gy vpsevende in den hēmelen des
se ihesus de dat is vpgenomē vā uw in den hē
mel: alsoe wert he komē als gy en nu sijt gaen
in den hēmel. Do kijde si wedder in iherusalē
van dē berge de dat is geheitē dē olyberch de
dat is by iherusalē als verne als den ioeđē betē
mede to gaen an dē saboth vā eret stat ***dat is**
eyn myle ***en** als si vpgestegē wēt to iherusa
lem si gmgē in eine kāmer dat si dat auēmale
deden daer bleue si Petrus en Johannes Jaco
bus en Andreas phylippus en Thomas Bar
tholomeus en Matheus Jacobus alphei sone
en Symon zelotes en Judas Jacobs broder.
desē wēt all vergadert eynsammēlike in dem
ghebede myt den vrouwe en myt **Natiē** der
moder Ihesu. en myt sinen broderen. In dē da
gestunde Petrus vp in dē myddel der brodere
en sprack en de schaer der mynschen was myt
eynander by twintich en hūdert Gy māne bro
dere dat moet retuullet werde de schūft de die
hyllige geyst voer sprack dor den mōt dāuids
van iuda de dat was eyn voer der de dat ven
gen ihesii de dat wart myt ghetalt vnder vns
en hefft rekregē dat loethe deses dynestes. en
desē besatte den acker van dē lone der boelheir
en do he sick selfs gehangē hadde he toborste
myddē entwēp en alle sin ingeweyde wēt vyt

geuloten. En dat is kont gewordē alle dē dye
dat woneden in iherusalē: alsoe dat de acker in
ere tonge is geheten Achel demach. dat is een
acker des blodes: wāt dat is geschreuen in dē
boke der psalmen. **C**re myt twoininghe woerd
woest en de sij niet de dat wone in et: ende een
ander sal vntfangen sin byschdom. Daer vmb
dat mote vit desen name: de dat sijt gesament
myt vns in eyn yegeliche tit in dē de here Ihesus
in ginch en vit ginch vnder vns anvande vā dē
dope iohannis bys an den dach in dē he is vp
genomen van vns. eyn rit desen werde eyn ge
tuygh sijne vstandinge myt vns: en si stalten
twey māne Joseph de dat is geheitē barsabas
de dat is to genompt gerecht. en **M**athiā ende
si beden en sprekē. **O** here de du bekēnest de her
ten aller bewyse vns eynen rit desen tweyn dē
du vpterweldest to nemē an de stat des dyen
stes en des apostolates. dat vyt iudas is ver
worpen dat he ginch an sin stat ende sy geuen
en dye lote en dat lote vyl vp **M**athiā. ende hy
wart getalt myt den xi. apostelen.

Dat tweyde Capittel

Ende als de daghe des hogetides van
pinxsten ***dat is de ryftich daghe na**
paesschen. vmb weren de ungerē we
ren all by eynander an der seluen stat. ende een
geluyd geschach snellick van deme hēmel als
eynes starcken tokomendē geystes en veruille
de alle dat huys dat si waren sittende en er
schenen gedeylde tongen als dat vryt ende sat
vp eynen yegeliken van en. en si wordē alle ver
uillet mit dem hylligē geyste en vengen an to
spreken myt mārigerhande tungen als en de
hyllige geyste gaff vyt to sprekē. En dat we
ren in iherusalem wonende ioeden geistlike mā
ne rit aller nacion de dat wēt vnder den hē
mel. en als dese begunden to sprekē do samen
de sick eyne gemeynheit en wunderde sick wāt
eyn yegelick hoerde si sprekē in sinre tungen
ende si vntschrückēdē sick alle en wunderde sick
seggende to eynanderen. seyt de daer sprekent
sy niet all galileer. Ende in welcker wyse
hebben wy gehoert ein yegelick vnsē iunghen
in der wy rit gebaren. De parthy en medi en
elamytē. ende dye daer wonent in Mesopota
mia in iudeen in Capadoden to ponthum ende
Asiam toe friglam ende to Pamphyliam toe
Egypten. ende in deme lande van Lybien dat
dat is by cyrenen ende de vrommeden Romer
ende de ioeden ende die proseliti ***dat fint de be**
kijde van der heydenschop to der ioceschop
Ide vā crethē en vā arabyen. wy hoerde si spre
ken in vnsē tungen de grote wüder wercke ga
des euer sy verschreckēdē sick all ende wunder

Dat boek:

den sick seggende to eynanderen wat wylt dyc
sijn. Euer de anderen spreken spottende si fint
vol mostes sonder petrus stunt vp myt den xi.
apostolen ende hoeft vp sine stymme ende sach
te to en. Gy ioeden en gy de inwoonet in iheru-
salem dat sij uw küt: ende vernemet myn wort
myt den oren want dese fint niet druncken als
gy wenet na dem dat noch is de derde vryte des
dages. euer dat is dat gesacht is dor Johel de
propheten. Ende dat fall geschyen in de leste
dagen sprickt de here. Ick sal vytgete vā my-
nem geyste auer alle vleysche en uwe sone ende
uwe dochtere de werden propheter en uwe
iungen de werden syen gesicht ende uwe alden
solē werde dwoume die dwoume. Ende verwael
in dem dage wyl ick vytgeten van mynē gey-
ste auer mynē knechte ende auer mynē meyge
de ende sy werden propheter en do ick werde
gheuē wunder bouē in den hēmēle: ende teykē
beneden vp erden bloet vuyt en den damp des
wokes. Die senne wert ghekyrt in de duyster-
misse. ende de man in bloet et dan dat dat köpt
de groete ende apēbare dach des heren en eyne
vegelicke de dat antoep den name des heren
de wert behalden. Gy māne vā ysrahel hoeret
dese wort ihesum vā Nazareth eyne man van
gade vndersocket vnder uw myt krefte ende
myt teyken en mit wundē de got dede dor en
in myodel uwer als gy weten desen myt eynen
voerbedachten rade en der voerwetenheit ga-
des geleuert hebben gy negelde en an dat cruce
gedodet dor de hēde det wesen. Dē got hefft
verweckt do he hadde vpgeloest de smerte der
hēlē. dat vñ was dat vnmoglick dat he worde
gehaldē vā eme wāt dauid sprickt van eme.
Ick voersach dē heten to allē tiden in mynē an-
gesichte. wāt he is my to der rechter hant vp
dat ick niet werde beweghet: vmb dyc is myn
herre vertrouwt ende myn tunge heft sik ver-
blijdet en vortmeer myn vleysch heft gerastet
in der hampge. wāt du salt met verlaten mine
sele in der hēlē noch salt niet geue dñe hyllige
to syē de verstoerlicheit. Du hefft my gemakz
kunt de wege des leuēs du wordest my veruul-
len in vrouiden myt dinem antclare. Gy manue
brodere dat getemet sick konentlickē to redē
to uw vā dauid den patriarchē. wāt he is doet
en begraue en sin graff is by vns bys an desen
tegewordigen dach. Dat vmb do he was ein
prophete en wylste dat eme got hadde geswa-
ren eyne eydt to sette vp sine stoole vā der vrou-
cht sinte lēden voersynde sprack he vā der vp-
standinghe cristi wāt he niet verlate is in der
hellen noch sin vleysch en sach niet de verstoer-
licheit. Desen ihesum hefft got verwecket des
wy alle getuych sijn. Dar vmb is he verhoget
dor de rechter hāt dat is dor de macht. Iga-

des en hefft vntfangē de geloffte des hylligen
geystes vā den vader en hefft vptgegotē dese
gauē de gy het en horet Wāt Dauid en stech
met vp in den hemmel. wāt he sprickt selues*
van cristo. de here sprack to mynē here. Syte
to mynre rechter hāt bys dat ick legghē dīne
vyande to eyne scheinel dīne voete. Daer vmb
weter sekerlike alle huys ysrahel dat got hefft
ghemaket desen ihesum eyne here en eyne ghe-
salueden den welcke gy hebet gecruaget. Doe
si hoerden dese dingē si wōde beweget vā her-
ten en spreke to petru en to den andē apostolē.
Gy māne b: odere wat sole wy doen. Ende
Petrus sprack to en doet pemēcē. en uwer er-
like werden gedopet in dem namen Jū c̄stī
in verguinge uwer sunde en so werde gy vnt-
fangē de gauē des hyllige geystes. want uw
is dese geloffmisse en uwen kinderten en alle dyc
daer fint verne de welcke vnsē here got wett
heyschē. Ock myt mannigē andē wōde be-
tuyget he en vnderwyset si seggende. Verder
behalden vā desen bosen geslechte. Ende de do
vntfengē sine rede de wōde gedopet en wōde
to gelacht an den dach vyl nae by dīce dusent
sielen. euer sy wēt all volherdet in der lere der
apostolē en in der gemeynsaminge der brekī-
ge des broedes en in den gebedē. ende vruchte
wart eyne vegelickē sielē ende mānige reyken
en wunder wōde gedaen in iherusalē dor dyc
apostolē. en groete vruchte was in en allē. ok
alle de dat gelofften de wēt by eynander en
hadden alle dimck gemeyn en verkofften de be-
fittinge en de haue en deyde si alle na dem dat
eyn vegelikē was dorffich. En si waren dage-
likes bluēde in dem tempel. si brakē dat broet
by den hysceren en vntfengē dat etē myt vreas-
den ende in der eynualt des herē ende loueden
got ende hadden de gnade to allem volcke. en
de here de meret si dagelike de dat worden be-
halde in dat selue* dat is in der eynlichkeit der
lere der apostole.

Dat derde Capittel

Ovet Petrus ende Johānes de gingen
vp in den tempel toe der nigen der vtes
des gebedes. dat was eyn man de was
lam rit den lyham sinre moder den si dagheli-
kes drogen. en satten en to der doeren des te-
pels de dat speciosa hetet dat he heyschede die
almyssen vā den ingaenden in den tepel do des
se had de ghelyen Petrum ende Johāne gaen
de in den tepel he bath dat he vntsenck dye al-
myssen ende Petrus sach en an myt Johāne
ende sprak. schuwe in vns. en he schuwede in si
he voersach sick yetwat toe vntfanghen van
en. Ende Petrus sprack ick en heb golt noch

Det werckinge der apostolen

siluer·euer dat ick hebbe dat gheue ick dy sta
vijp in den namen **Ihesu Christi** van nazareth
ende wandelet·hye nam en by der rechter hant
ende hoeft en vp·ende toe hant sine beynē ende
sine versen worden gestercket·he spranck vp
en stunkt ende wandelde·ende ingimck myt en
in den tempel gaende ende springhende louen
de got ende alle volk sach en gaende ende got
louende·euer si bekanden en dat he de was die
dar sat to den almyssen to der porten des tem
pels geheyten speciosa ende si worden veruu
let myt verschrecken ende afflumichheit in dem
dat dan was geschycet·Ende do dat volck hel
den Petrum ende **Johannem** alle volck lepen
to en an dem portick de dat is geheyten **Halo**
moms ende do petrus sach he sprack toe deme
volcke·**G**y p'srahelsche manne wat wundert
gy uw in desem off wat syet gy vns an: recht
off wy desen hebben gemaket gaende als van
vnsen craft off myldicheit·**G**ot **Abrahās** got
Isaac got **Jacobs** got vnsert vedere dye heeft
glorificiert sinen sone **Ihesum** den gy hebben ge
leuert en hebben sinre verloeten voet deme an
gesichtre pylati·do he en ordelde loes toe laten
euer gy hebben verloeten des hyllige ende des
gerechten ende heyschet uw to geuen eyne mā
slachtingen man·ende vefsloget den meister des
leuens den welcken got heeft verwecket vā dē
do de des wy getuych sijn ende in dem gelouue
syns namen desen den gy syet en bekēnet heeft
sinen namen: gheschercket ende de gelouue die
dat is dor en de gaff desem de gantse ghesont
heyt in dem anghesichte uwer aller·Ende nu
brodere ick weyte dat gy dat deden dor vnwe
tenheit als ock uwe vōsten·Euer got de dat
verkundigede dor den munt aller propheten·
to belyden sinen ghesalueden de heeft dat alsoe
veruillet·Dat vmb wercket penitentie en wet
det beknyt dat uwe funden werden verdylligt
vp dat wanner de tijt der verquickinge* dat
is des lesten ordels so de vyterwelde verquic
ket werden·Ikomet van dem angefiche des he
ren ende sendet **Ihesum ch̄ristum** de uw is ge
predeket den de hemmele vntfanghen mothe
bys in de tijt der werder settinge aller* dat is
des lesten ordels·de welcke he gheredet doet
den munt sinre hylligen propheten de dat fint
van der werlt·**M**oyses de sprack want de he
re uwe got de wett noch verwecken eyne pro
pheten van uwen broderen den werdet gy ho
ten als my selues na allen dinghen de he wett
spreken to uw ende eine yegelickste siele de daet
met horet desen propheten: de wett verwoest
van etem volcke·ende alle de propheten vā sa
muel ende van dat na en de dat hebben gespra
ken die voerkundigen dese dage:ende gy synt
sone der propheten ende des testamente dat

got heeft geordenet to vnsen vederen seggen
de to abraham·Alle de volck der erden werden
ghedenedijt in dinem saede·**G**ot de heeft ver
wecket uw to deme ijrsten sinen sone ende san
de en to gebenedijen uw vp dat sick eyn yeghe
lick bekere van sinre schalheit

Dat verde Capittel

Ende do si spreken toe dem volcke do
auerquemen sy de priesteren ende my
sterschap des tempels ende de saduce
ēr moygende sick dat sy leiden dat volk ende
verkundigeden de rperstandinge **Ihesu** van
dem dode ende lachten de hende an sy ende sat
ten sy in de gheueckmisse bys an den morgen
want dat was vp der stunkt auent·Euer vrell
de dat hadde gehoert ere wort de gheloffen
ende de tael der manne waren by ryff dusent·
Ende dat geschach an den morgē dat ere vor
sten ende de alden ende de schriben worden ge
sament in **Iherusalē**·Ende **A**nnas dye vorste
der priesteren ende **Cayphas** ende **Johānes** en
allerander ende wye vyl eret waren van deme
priesterlike geslechte·si stalten sy in de middel
ende vragede sy in wat craft off in wat name
doet gy dese dinghe·Do wart **Petrus** veruu
let myt dem hylligen geyste ende sprack toe en
gy vorsten des volckes en gy alden des huses
p'srahel horet off wy huyde werden gheordelt
in der waeldominge des seken mynschē in dem
he is gemaket geslunt·dyt sij uw alle kūt ende
allem volcke p'srahel·dat in dem namē **Ihū** cri
sti van nazareth den gy hebbet gecrucigeret: de
welcke got verwecket van dem dode in desen
namē steyt dese gheslunt voet uw·Dyt is dye
steyn de dat is verworpen van uw bouwluyde
de welcke daet ghemaket is in dat houet des
winckels:ende dat heyl is in dessen en in geyn
anderen·Wan geyn ander name is gegeue de
mynschen vnder dem hemmel in dem wy mo
ten heylsam werden·Ende do sy sagen de bestē
dicheit **Petri** ende **Johannis**·ende do sy ver
uoeren dat sy mynschen weren aue konst ende
groue leyen: sy wunderden sik ende bekanden
sy want sy waren ghewesen myt **Ihesu** en sa
gen den man staende by en de dat was geslunt
gemaket sy en moechten niet dat wedder seg
ghen·euer sy gheboden dat sy affginghen bu
ten eren taet·ende sprekken vnder eynander seg
gende·Wat doen wy desen mynschē·wāt dyt
teykē is nu apenbar dor sy alle den de dat wo
nen in iherusalem dat is apenbaer·en wy mo
gen dat niet geloenen: Euer dat dat vortbat
met werde gheapenbart vnder dem volcke so
solen wy en dwouwen dat sy vortbat niet met
spreken myt eynem mynschen in dessen namen

Dat boeck

Ende si repē si ende beuolē en dāt si myt al niet spreken noch leredē in den name ihesū. Euer Petrus en iohannes antwoeden ende spreken to en. Ordelet gy off dat recht. Sij in de anghefiche gades uw bylliker to hōē dan got wāt wy mogē niet laten dat wy niet van dem spreken de wy ghelyen off gehoert hebben. ende sy drouweden en ende verleben si si vundē niet sake in welcker wijs si si pimigē van des volckes wegē. wāt alle volck dat clarificierde dat teken dat dat was geschyen in desen mynschen want de man in dem dat teykē der gesuntheyt was geschyet was met wan. xl. iaer alt. en do si weten gelaten si queten to den eten en verkündigeden en wye manich dinck de vorsten der priestere ende de schriben hadde gesacht to en. do si dat hōden sy houen vp alle ghelick de stymme to gade ende sprekē. O here dye du hefft gemaket den hemmel ende de erde en dat niet: ende alle dinck de dat inne sint. in den du hefft gesprakē myt dem hyllige geyste dor de munt vnses vaders dautres dins kindes. wat vmb grūmenden de heyden. ende wat vmb gedachten de volcke. dat sint de ioedē. lydel dīngē. Die koninge der erden bystonden: ende de vorste samenden sick in eyn wedder den heren: ende wedder sine gesalueiden. Want werlickē Herodes ende poncius pylatus de samende sick in deser stat myt den heyden: ende myt de volke van ystrahel wedder ihesum din hyllige kint den du hefft gesaluet to doen de dinck de din hant ende din ract hebben geordenet to gheschyen. Ende nu here schouwe in ere drouwinge ende gyff dinen knechten to segghen dīne wort myt allen betruwen in deme dattu vpt-streckest din hant to gesuntheyden teken en wunder werck to geschyen dor den name dīns hylligen soens ihesu. Ende do sy hadde gebedet de stat wart beweget in der si weten gesament. ende sy worden alle veruullet myt deme bylligen geyste ende spreken dat wort gades myt allen betruwen. Euer der vylheit der gelouighen was cyn herte ende eyn siele. noch erer gepnēr lachē dat yemich der dīnge sin were de he besee. want alle dinck were en ghemeyne. ende de apostelen gheuen eyn getuychnisse der vperstandinghe vnses heren ihesu cristi myt groete crast. Ende grote gnade was in en allen. ende eret geyne was gebrekelick vnder en want wye vyl dat weren de besittreder acke-re off der hysere de verkoffent ende broechte de werd der dīnge de sy verkofften ende lachēten si voet dye voete der apostolen: want dat wort eynem yeghelyken gedeylet na deme ey nem yegeliken noet was. Euer Joseph de dat is to ghenomet barnabas van den apostolen. dat so vyl gesacht is als eyn sone des troestes

eyn leuyt des geslechtes van cyperen. dese had de eynen acker den he verkoffte ende broechte dat gelt ende leyde dat voet de voete der apo-stolen

Dat vyfste Capittel.

O Vet eyn man myt name Ananyas mit saphyra sinte huyssfouwen de verkoffte eynen acker ende bedroch. En depl. Ivan dem werde des ackers myt weten sijnre huyssfouwen he broechte eyn deyl ende lachēte dat toe den voten der apostolen. En Petrus sprack to Ananyam. Ananya war vmb heft sathanas bekort din herte dattu lugest de hyligen geyst ende dat heymelick aff drages vā dem werde des ackers. Bluuet dan niet dy blyuende en dat dat wort verkofft was dat nyet in dinre gewalt. wat vmb heftstu ghesat dyt dinck in din herte. Du hefft niet gelogē dem mynschen euer gade. Ende do Ananyam hoer de dese wort he vrl neder ende gaff vp de geist ende dat wort eyn grote vruchte auer alle dye dat horden dese dīnge ende stunden vp de ungeren ende deden en ewech ende droghen en vit ende begrouen en. Ende dat gheschach als by dree vren tides ende sin wyff gynck in ende wiste niet dat dat was gedaen. ende Petrus sprack to et wyff segghe my hebbet gy den acker vmb so vyl verkofft. Ende si sprack ia vī alsoe vyl. Euer Petrus sprack to et. wat was dat nutte uw to bekaren den geyst des heren. Sye de voete der de dat hebben begrauen dīne man. sint wedder vmb van sinen graue. Ito der doeren ende soelen dy ouch ewech draghen. to hant vele sy neddet voet sine voete en gaffen geyst vp ende de iungelinge ging in en vundē si doet en drogē si iit ende begrouē si by even man. Ende eyn groete vruchte wort in aller kerken. dat is in der versameninge der de do ghelouueden in cristo. Ende in alle den dye dat hoerden dese dīnge ende vyl teken ende wundere worden gedaen dor de hende der apostelen vnder dem volcke ende si waren alle mit eynander in der voerleuuen salomonis want geynet der anderen dorste sick voeghe to en. euer dat volck groetmakede si. Ende dye vyl heeft der manne ende der wiue dye daer ghelouffen in den heren dye worden sere vermet also dat si de seken vytlachten an de strate en lachte si in bedde en in bedeken dat wan pertrus quam dat doch sin scheme beschyen eren yegelicken ende worden verleddiget van even sekedommen. Ok die mānge de to der neyste stede toe Iherusalem lepen ende becechten de seken ende dye daer weren ghemort van den vnteynen gheysten dye worden alle ghesunt.

Der werckinge der apostole.

Ende de vorst der priestere stont vp en alle de myt em waren. De dat is eyn ketterie der saduceet ende sy worden veruullet mit nyde en lachten de hende an de apostele ende satte si in die apēbaet bewatinge. Euer de engel des heren trat vp de doore des kerkers in den nacht ende voerde sy vit ende sprack. Gaet ende staet spreket in dem tempel to de volcke alle de woerde des leuēs. Do sy dat hoerden sy gingē vroe in den tempel ende leitden. Do quam dye vorste ste der priestere en de by em waren: en repento samē den raet: ende alle de alden der kindere van ysrahel ende sanden to de kerke dat de apostelen worden vor en gebracht. En do de dyener waren komē ende hadde vpgedaen de kerke ende nyemāt vunden sy kijden wedder en verkundigen seggēde. Verwaer wy vunde den kerke beslaten myt alle vlijte en de hoeder stoden to den doeren: ende als wy den kerke vp sperden: wy vonden nyemant dat innē. Ende do de meyterschop des tempels ende de vorsten der priestere hadde gehort dese wort sy twyuelde van wat dinghes dat geschyen were. euer eyner quam de verkundigheide en seggen de. Syet de man dye gy hebbet gelacht in den kerke de staent in den tempel ende lerent dat volck. Do ginch de meyterschup des tempels myt den dyeneren en voerden sy myt sick ane gewalt want sy vruchten dat volk dat si niet worden gesteynget. Ende do sy sy hadde mit sie genomē si stalten sy in eten ract. Ende dye vorste der priestere de viageden si segghende. gebedende gheboden wi uw dat gy niet leret in desen name. **Dat is in dem name ihesu van nazareth.** Lende syet gy hebbet veruullet iherusalē myt uwer lere ende gy wylt voeren auer vns dat bloet des mynsche. Ende Petrus ende de apostel antworde en spreken. Men moet got meer gehoersam sijn wan deme mynschen. wāt got vns vader de heeft verwecket. Ihesum den gy hebbet verlagen hanghende an dat holte. got de vethoget desen vorsten ende den behalder myt sinre rechten hant to gheuen de penticie ysrahel ende de vergeuinge der sunde en wy sijn ghetuych deser wort. Ende de hyllige geyste den welcken got gaff all den de em gehoersam sijn. Ende doe si hadde ghehoert dese dinc. si worden verbyttert van tornē ende gedachten si to do den. Euer eyn phariseet stont vp in deme rade myt namen gamaliel. eyn gheleerde der ee eerwerdich allem volcke. he gebode de luyde. **Dat fint de apostele.** Iem cleyne wyle rit to gaen ende sprack to en. gy ysrahelsche manne. vernemet uw auer dese mynschen wat dinghes gy doen fint. want voer desen dagē was theodas spreken sikk wat to sijn. **Dat is eynen gwoeten propheten.** Idem welcke daet

volborde eyn tael by verhundert mannen desse wart verstaghen en alle de eme gholofften dye worden verstreuwet ende worde ghemaeket to met. **Na** desen stont vp iudas de galileet in de dagen der bekenninghe. **Dat is in den daghen als eyn yegelick vit ioedeschē lande gingē toeren steden** dat sy sick dat bekanden vndersatte der tomer. Lende affkijrde dat volck na sick ende he verdatff ende alle de eme gehengeden de worden verstreuwet. Ende dat vmb seggē ick uw nu: wyket aff van desen mānen en latet sy wāt off dese raet off dat werck is vyt deme mynsche yd wert verwoest. off he euer is vyt gade gy en moet en niet verwoesten dat ghy vylliche niet werden vundē dat gy willet got wedderstide. Ende sy volgeden eme ende repe to samen de apostolen ende geysselden sy en sa chten en dat si niet meer spreken in den name Ihesu ende leten sy. Ende de apostel ginghen vrouwende van den angefichte des rades: wāt si worden verdich gehalden to lyden in deme name ihesu: euer sy hoerden niet vp dagelikes in den tempel ende by den huiseren lerende ende verkundigende Ihesum cristum.

Dat seiste Capittel

OVer in dem daghe do de tael der iungren wossche wart eyn vermeringe der grotten wedder de hebreer: daet vmb dat ere wedewē worde versmaet in eren dage sicken dyenste. **b**yntē iherusalē waren tweyter leye ioeden de eyne vit ioedeschē lande gebartē de andere vit grecē. Ende dese worde versmaet all tijt van den anderen. Ende de twelf apostole repen to samē de vylheit der iungeren ende spreke dat is niet recht touerlate dat wort ga des: Ende dyenē den dysschē. Dar vmb brodere mercket vit uw seuen man gude getuychisse ende vol des hyllige geystes en der wijsheit die wyllen wy setten auer dyt werck. wy werden euer stede wijs sijn in dem gebede ende dem dyenste des wordes ende dat wort geuele voer alle der māicheyt. Ende si viterwelden stephanum eyne man vul des ghelouē ende des hyllige geystes. Ende Phylippum en Protorum en Nycanorē en Thimone en Permenā en Nicolaū den vromdē van anthiochē de stalten si vor dat angefichte der apostele en bede lachte sy en vp de hēde en dat wort des heten wossche en de tael der iungeren wart groflike gemāichuoldiget in iherusalē ouck vyl schate der priestere de gehoersame de gelouē. Euer Stephanus vol der gnade en der sterckheit dede grote teykē ende wundere in dem volke euer etlike stunden vp van der synagogen die dat is geheitē der libertiner en der cyteneer en

Dat weck.

der allexandriener ende der dat were van ci-
licien ende van asien dye disputierden myt ste-
phano: ende sy en moechten niet wedderstaen.
der wijsheit ende deme geyste dye dat sprack.
Dat vmb do si worden gestraeffet vā en myt
aller betruewe. ende do si met moechten wedder-
staen der waerheit do vnderschyckede si mā-
ne de dar sachten dat si gehoert hadde en spre-
kende wort der blasphemien wedder moysen
ende got en so bewegedē si dat volck ende die
alden en die schriben en si lepen to samen ende
gropen en en to voerdē en in den rae en stalē
valische getuyge de dat spreken. dese mynsche
hoeret niet vp to reden de wort wedder desse
hyllige stat en wedder die ee. want wy hoerde
en seggen. dat ihesus vā nazareth wert to bre-
ken dese stat en wert verwādelen de zeden dye
vns moyses hefft gegheuen. Ende alle de daer
saren in dem rade. de sag en en aen. si sagen syn
antlaet als dat antlaet des enghels. euer dye
vorst der priestere sprack to stephanum. off de
se dincck ock also weren.

Dat seouende Capittel.

HE sprack gy māne b roedere en redere
horet. Got der glorien dye verschene
Abraham vensem vader do he was in
Mesopotamia. eer. wen he woende in Carram
ende sprack to eme. Gae vyt vā dinen lāde en
vā dinre ghebort ende kome in dat lāt dat ick
dy wysen werde. Do gincck he vyt vā dem lan-
de det caldeer en woende in Carram. en dat na-
do sin vader was doet. he satte en in dyt lāt in
dem gy nu woenen en gaff eme geynen etffge-
tael in eme noch geyn schrijt des voetes. euer
he gelouede em si to geuen to eyne besiftinghe
ende sūne saede na eme do he noch geynen sone
hadde. Got sprack euer to eme. din saet. wert
eyn woener in eyne vromden lande. ende dye
wett si vnderwerpen de dyenst ende si boeslike
handelen. ccc. iaer en dat volck dem si dyenē
werden sal ick etdelen sprickt de here got. en-
de daer nae solen si vytgaen ende dyenē my in
deset stat ende he gaff en dat testament der be-
smidinge ende alsoe ghebaer he Iisaac ende be-
sneyt en an deme achten daghe. en Iisaac Ja-
cob ende Jacob de besneit de twelf patriarchē
Ende de patriarchē hadden Joseph ende ret-
koesten en in egypten ende got was myt eme
ende verloeste en van allen finen bedwoeffnissen
ende gaff eme gracie ende wijsheit in dem aen
gesichte Pharaonis des koninges der egyptier
ende he satte en to eyne ouersten ouer egypten
ende auer all sin huyss. Ende de hūg et quā
in alle egypten ende chanaan ende eyn groete-

tribnlacie: ende vnse redere vonden geyne spysē
Do euer Jacob hadde gehoert dat daer koen
was in egypten he sande to de jēsten vnse rede-
ren en to dem andē male Joseph wart bekāt
vā finen brodē en pharaom wart geapēbaet
sin geslechte. Euer ioseph de sande en trep sine
vader en all sin geslecht in. lxv. sielen en iacob
de stech aff in egyptē. en he starff daer en vnse
redere * dye twelf patriarchē. en si worden
auerbracht in sicheim en woordē gelacht in dat
graff dat Abrahā vnse vader galt myt deme
werde des siluers van den sonen Emor des sce-
ne Sychem. Do euer nekede de tit der geloff-
misse de got hefft ghelouet Abrahe. dat volek
woessche en wart gemāichuoldiget in egi-
pten bys dat eyn' ander koninck vp stund in egi-
pten de niet bekande ioseph. dese koninck ver-
druckede dracheliken vnse geslechte ende pim-
gede vnse redere dat si en wech lachten ere kin-
dere dat si niet worden leuedich gemaket. In
der seluen tijt wart moyses gebaten. ende was
gade lyefftalich de wart getagen dree maende
in dem huyse sīns vaders. ende do he wart en
wech gelacht op dat water. de dochter Pha-
raonis nam en ende wech en vp et to eyne soe-
ne en moyses wart geleret in alto wijsheit der
egipciē en was geweldich in woerden ende in
finen wercken. Do euer he nu vertich iaet ale
was do steych em vp in sin herte dat he heym
soechte sin broedere de kinder vā ystahel. ende
do he sach eyne hebree. vertilden dat vrechte
* vā eyne egipciē. he wrack en en dede vrake
en de dat lede dat vrechte en versloech de egi-
pciet en he ineynde dat sin broeder verstanden
dat en got hefft gegeue dat heyl dor syn hāt.
sonder si en vretnē des niet. Euer an den an-
deren dage voerscheyn he en do si krichē vi-
der eynander en versoende sy in vrede seggēde.
O gy manne gy sijt brodere. warūne schadet
uwer eyn den andē. ende de dat dede vrechte
den andēten verwarp en seggēde. Wre hefft
dy gesat to eynen vorsten ende to eyne ordelet
auer vns. Wyltu ock my verstaen als du gy-
steren verslogest den egipciē. Ende moyses de-
vloe in desen worden ende wart vreemde in dem
lande madian daer ghebaer he twey sone. En
do vertich iaer were vulender de engel des he-
ren verschene eme in der woeste des berges sy-
na in der vlāmen des rupres des busches. en
moyses sach dat gesicht do verwüderde he sic-
ker gesicht. ende do he sick ghenekede dat he
sy merckede. Do sprack de stymme des herē to
eme. Ick bin got dinre redere. Got abraham.
got ysaac en got iacob: en moyses verschreckt
en dorste niet mercke. En de herē sprack to em
vintende dat gheschoe dinre voete. want dye
stat an der du steyst dye is eyn hyllige erde.

Der werkinge der apostole

Seende hebbe ick gespen dat bedwanck mins volkes: dat daer is in egypten ende hebbe ghehoert et suchten ende byn hyc aff komen sy to verloesen. ende nu byn ick komen ende wyl di senden in egypten Dese moysen den sy verloenden seggende. wie hefft dy gesat eynen vorsten ende eynen ordeler ouer vns. Dese verloeset ende eyne voersten hefft got gesant mit der hant des engels die em was verschenen in dem busche Dese leyde sy vpt doende grote teken ende wunder in dem lande van egypten en de in der wostenien en in dem roden meer. xl. iaet Dese is moyses dye daer sprack to den sonen ysrahel. got dye wert uw verwecken eyne propheten van uwen broderen: den werdet gi hoeren als my selue. dese is die dat was in der kerken in der eynsamheit myt deme engel: dye dat sprack to em an dem berge sinay. en myt vnsen rederen de dat hefft entfangen die worde des leuens vns to geuen. dem niet wolden gehoersam sijn vnse redere. euer sy verdreuen en ende were aff gekyett myt eren herten in egip- ten sprekende to Aaron. make vns gaede de vns vorgaen: want dese moyses dye vns heft vptgevoert van deme lande egypti. wy weten niet wat eme is geschyen. en sy mackeden eyn kalf in den dagen ende offerden offer dem aff gade: en worden vertrouwet in de werkē erre hande. sunder god de bekryerde sy en gaff sy to denen det ritterschop des hemels als dat is gescreuen in dem boeke der propheten. gy huys ysrahel: hebbet gy my dan geoffert offer en offeringe in der wostenie. xl. iaet lauck. En ghy entfengen den tabernakel moloch en temphan * dye morgensterne uws gaedes. Idye bylde dye gy mackt dat ghy sy ante dent. en ick fall uw auersetre auer babilon. Dy tabernakel der getuchmis was myt vnsen rederen in der wostenie. als god hefft gewordinet sprekende to moysen dat hy dat mackde na der formen als hy dat hadde gesyen. den welken tabernackell vnse redere nemen ende voerde dat myt Jhesu. * Josue die dat was eyn leider na moysen des volcks van ysrahel. In dye besittinge der heydē dye got vpt dreyff voer dem antlate vnsre rede re bys to den dagen dawids dye dat vant genade voer gade. ende bat dat hy vunde eynen tabernakel gade Jacob. sunder Salomon die bude em eyn huys. euer dye hogeste die wo ende niet in den dingien die gemactt were myt den handen als hy spickt dorck den propheten. Die hemel is myn stoel ende die erde is ein schemel mynre voete. want wat huys werden gy my buwen spickt die here. off welck is die stad mynre rasten. Hefft niet myne hant dese dinge alle gemactt. Gy mit harde nacken en vnbesneden van herten en van oren. gy wedde

stunder to allen tijden dem hilghen geiste als uwre redere ende gy. welche van den propheten hebben niet veruolget uwre redere. ende verslogen dye die dat verkundigen va der tokumpst des gerechten des gy nu sint gewesen vertrede te ende doetslegers dye gy entfengen die ee in der ordinetinge der engle ende bewaerden sy niet. ende do sy hoerden dese dinge si verbitteren van toerne in even herten. ende grame myt den tanden tegē em. Do euer Stephanus was voll des hilgen geistes hy sach vp in den hemel ende sach die glorie gades ende Jhm stan toe der rechterhat gaedes. ende hy sprak. Hyet ik hye den hemel apen en den soen des mynsc̄he staen to der rechterhant der macht gades. en sy repen myt groter stemmen ende vnythilden syne oren en mackde eyn geruchte toe samen wedder en. en worpen en vyt der stad en steypigeden en. en die getuge lachten syne cleidere to den voeten eynes iungelinges: die dat hete Saulus. en steypigeden stephanum antope de ende sprekende. Here Jhesu entfange mynen geyst. en do hy hadde gelveget die knye: do schree hy myt groter stemme seggende Here niet sette en dat to sunden. En do hy dyt had de gescht do entslape hy in dem heren.

Dat viij. capitell.

Paulus was euer consentende synem dode. ende dat geschach an dem dage eyne grote veruolginge in der kerken die dat was to Iherusalem. ende sy worden alle verstrouwet dorck de gegent Judee ende samarien aen die apostel. euer die vruchtsamen manne die begrouē Stephanū en deden eyn goet schrien auer en als eyn maner was der ioeiden als en yernich vrunt aff starff. Euer saulus de verwueste de kerken. hy ginck in dorck die huse en toech die man en die wnf dat vpt ende leuerde sy in die geuenckmisse Darumbe die dat waren verstrouwet die gingens * dorck well stede. en predikede dat wort gaedes. ende Philippus die steich ned det in die stat sampaia en predikede en Thesum. Euer die scharen vermerkeden vp de dingen die dat weren gesacht van Philippo. sy hoerden en eindrechtk liken ende segen de teken die hy dede: wat maningen die dat hadde in die vnyreynē geiste die gingens vit schriende myt groter stemme. euer maninge gichtigen ende lamen wordē geslunt ende daeturbe wart eyne grote vreude in det stat. euer eyn man mit namen symeon die dat was vorgewest ein meister der swarten kunst in det stat. verleidde dat voelck van Samaria. ende spraeck dat hei wer ein groeter * prophete edder gesaluede. den si alle to hoerden: van deme minsteu hys toe deme meisten seggede. dijt is die krafft gades die dat wett

Dat boek

gelheyden grote euer sy weermatckden en daet
vimb dat hy sy hedde bedroeghen myt synen
touerliken kunsten do se euer hadde gheoest
Philippo die daer predikede van deme rynke
gaedes: doe worden dye manne ende die wijf
ghedoep in dem namen Ihesu christi doe ge
loeffde oock dy selue Symeon ende doe hec
hy lach oock dye teiken ende dye alre meyse
crestre geschyen vorschreckede retwüdetde hi
sick Doe euer dye apostolen dye daer weren
in iherusalem hadde gehort dat samaria hed
de vntfangen dat wort gaedes sy sanden toe
en petrum ende Johannem ende doe sy waren
komen sy beden vimb sy dat sy entfenghen den
hilige geyst want die hilige geist was do noch
niet komen in eer geyne euer sy waren alleyn
ghedoep in dem name Ihesu doe lachten sy
dy hande vp sy ende entfynghen den hilligen
geyst Ende doe dat hadde gesyen Symeon:
dat die hillige geyst wart gegeuen doch de
vpleginge der hande do boede hy en gelt spre
kende Geuet my oock dese macht dat alle dye
genne den ick dye hant vplege entfanghe den
hilligen geyst Sunder petrus sprack toe eme
dyn gelt si myt dy in verdoemis: wante du
hefft geachtet dat dy gauwe gaedes moeghe
myt dem gelde beseten werden die is niet deyl
noch lot in desem woede: wante dijn herte is
niet gerecht voer gaede want ick dy sijn wese
in der gallē der bitterheit ende in der verschul
dinge der loefheit darumbe doe pemitecie va
deser dynre schalckheyt ende bydde god dat
dy villichte werde vergeuen de gedanke dyns
herren euer Symeon antwerde ende sprack.
bydder ok gy den heren vor my: dat gene det
dinge kome vp my die hy hefft gesach. Vor
waer sy betuigent ende spreken dat wort des he
ren ende kyeden wedder toe iherusalem ende
predikken dat ewangellum in manninge
genten der samaritanen. Euer die engel des he
ren sprack toe philippo seggende stant vp en
die daer aff gept toe iherusalem in gazam en
de dese was verwiste ende hy stund vp ende
gimck ende syet epn moerman kusch eyn ghe
weldiger candacis der koningynnen der mo
men dye daer was ouer all eten schat die quam
an to beden in iherusalem. hy kyde wedder
sittende vp sinen wagen ende las ysayam den
propheten ende dye geyst sprack toe philippo
geneke dy ende vooge dy toe desen waeghen
Ende philippus heerde en lesen ysayā den pro
pheten ende sprack toe eme meynestu yet dat
du vernemest dese dinge dy du lesest. Hey
sprack in welker wijs mach ick dat vernemē
sa my nyemant hefft gheopenbaert ende hy

bath philippum dat hy vfstunde ende sete by
em Ende die stad der schrift die hy laes was
dese Hy is geuoret als dat schaer toe der doe
dinge ende als dat lam aue stemme vor den
die dat schir. also dede hy niet vp sinen munt
sijn ordel is verhauen in otmodicheit wie wett
vpt vertelle sine gebuirt: want sijn leuen wett
en wech genomen van der erden. ende die kys
sche antwerde phiippus ende sprack ick bidde
dy van weine spickt die propheete dese ding
van em seluen off van eynen anderen Ende
philippus dede vp sinen munt ende renck an
van deser schrift ende predikede eme Ihesum
ende doe sy gingten doch den wech sy quam
toe eynem water. ende die kysche sprack. Hey
hij is water wie wett my dat ick niet werde
ghedoep. Ende philippus sprack dat getenct
off du gelouest vpt gansem herten. Hey ant
werde ende sprack toe em Ick geloeue dat Ihe
sus christus si die soen gades. ende hy geboe
de toe staen den wagen. ende sy stege aff ned
der in dat waeter philippus ende oock die kys
sche. ende hy doepde en. ende die hillige geist
steich vp den kyschen. Doe sy waren vpgeste
ghen van dem waeter die geist des heren nati
philippum en wech ende die kysche en sach
sinre niet met euer vrouwendie gink hy do ch
sinen wech Ende philippus wart vunden in a
zoto ende doch gink predikende in allen ste
den bys dat hy quam in cesaream.

Dat negende capitell.

PAULUS die dat noch leuede ende am
blasēde was det drouinge ende det
slachtinghe in die iungeren des her
ren die geneckede sick toe den rote
sten de priestere ende bath van ca beue toe den
synagogen in Damascum dat welke hec dae
vunde des weghe deses leuens man ed der
wijf dat hec sy voerde gheuangen in iherusa
lem. ende do hy gink den wech dat geschach
dat hec nekede Damasco. ende dat licht vimb
luychte en gheringhe van deme hemmel. hec
ryel nedder vp die erde ende hoerde eyne stem
me segghende thoc eme Saule saule warum
bystu. Hey spraeck. Ick bin Ihesus van na
zareth den du retuolghest. hart is dy dat thoe
de ende beuende spraeck hij tho eme here wat
woltu dat ick doe. Ende die here sprack tho
eme: stand vp ende gae in die stad ende daer
wett dij ghesach wat die ghetemet toe doen
Ende die manne dye myt em waren gegangen
dy stonden verschrecket. sy hadden dye stemen

euer sy seghen mynart ende Saulus stont vp van der erden: ende doe hy vp hadde ghedaen sijn oughen: hey en sach niet: ende sy to gen en by den henden ende voerden en in Damasco ende hey was daer den daege ende sach niet: ende aet niet: ende dranck niet. Ende eyn iuns gelinck was in Damasco myt namen Anamias: ende dye here sprack toe em in dem gesich te Anania Ende hy sprack Syst here hijt byn ick: ende dye here sprack toe em: stant vp ende ganck in dye strate dye daer is gheheten recht: ende soeke in dem huyse Jude Saulum van tharsos myt name: want he hy beddet: en hey heft gesyen ^{*} in der apenbaringe des heren. Den man myt namen Anamias ingaen toe em ende em vplegen dye hande dat hy entfenge dat gesicht: ende Anamias antwerde: here ick hebbe gehoert van maningen van desen manne woe maningen ouel hy dynen hyligen heft gedaen in Iherusalem ende dese heft dye gewalt van den voersten der priestere to bynden alle dye daer antwoeden dynen namen: ende dye here sprack toe em: gae want hey is my eyn vat der vyterwelinge dat: hey draeghe mynen naem voer den Komingen ende voer den luyden ende vor den kinderen ysrael: want ik werde em touen woe grote dinge hey moiste syden van mynen namen Ende Anamias gink hen ende gink in dat huys ende lachte eme vp dye hende ende sprack Salue broeder: dye he te Jhesus dye dij is verschenen in dem weghe den du quamest: dye heft my ghesant dat du syest ende werde retuult myt dem hilgen geyste: hy wart gestrekt: ende hy was by den iungeren dye daer weten in Damasco etliche daege ende ging to hant in dye synagoge en de predikede Jhesum dat dese is dye soen gades: ende alle dye dat hoer den dye verschreckden ende spreken Is dese niet dye daer bestreit in Iherusalem alle dye daer antepen desen namen: ende to desem quam hy het dat hy sy vor de geuangen to den voersten der priestere. Euer saulus wart vell met gestrekt ende schande dye ioeden dye daer woenden in Damasco bestedigende dat dese is christus Ende do mainge daege waren retuult: dye ioeden mackde eynen raet dat sy en versloeghen Ende Saulo worden kunt gedan ere lageleginge ende sy bewaerden dye porten der stad dach ende nacht dat sy en verslogen Euer dye iungeren nemen en by nacht ende sy lachten en in eynen koeff ende leten en heraff auer dye mure: ende do hy was komen in Iherusalem: hy versochte sik toe wegen to den iungeren: ende alle vruchten sy.

en ende gelouede niet dat hy were eyn iunger. Euer barnabas begroep en ende voerde en to den twalff apostolen ende hy re kundigde en in welker wijsche hy hadde ghescreven den heten in dem wege ende dat hy hadde ghespraken toe em ende in welker wijsche hy hadde ghespraken getrouwelick in Damasco in dem namen Jhesu: ende hey was myt en vytgaende ende ingande in iherusalem werkende getrouwelick in deme namen des heren Jhesu: ende hey spraeck myt den heyden ende dysputeerde myt den greken. Euer hy socht en toe doeden: ende doe dat bekanden dye broedere dye worden en vyt by naechte in Cesaream ende ledien en in tharsolum. Vorwaer dye kerke hadde vrede doch all Ju deam ende Galileaz: ende samariam ende wart gebuuet wanderende in der vruchte des heren: ende wart retuult myt der trostinge des hilligen geystes. Ende dat geschach doe Petrus doch gink doch alle: dat hy quam toe den hilligen dye daer woende toe Lydde: ende hey vant daer eynen man myt namen Eneas van achtiaeren liggen in dem bedde dye was gich sich. Ende Petrus sprack toe em Enea: dye he te Jhesus christus make dy ghesaint: stant vp ende bedde dy: ende tohant stunt he vp: ende alle dye daer woenden toe lydde ende toe satone: dye segen en ende worden bekvert toe deme heren. Euer eyn iungheemne was in Joppe myt namen thabita dye: dye dat vyt geleget wert. Dorcas Dese was vull gudet werke ende al missen dy de de Ende dat gheschach in den daeghen dat sy heck wart ende statff. doe sy se hadde gewasschen sy lachten sy vp den sollet: ende lydda was niet verne van Joppe: in doe dye iungeren hoerden dat Petrus was in Lidda sy sanden twe manne toe em byddende. Niet versuyme dy to komen toe vns: ende Petrus stunt vp ende quam myt en: ende do hey was komen sy brachten en toe dem sollet ende alle dye wedewen die stunden weyneden: ende wijsade eme dye rocke ende dye cleydere dye em dorcas hadde gemactt: ende do sy petrus alle hadde vytgewischt: hey neygede syne knye ende bedede: ende kreyde sick toe deme licham: ende sprack: thabita stant vp: ende sy de de vp toe oughen ende sach petrum an: ende sat: hey gaef er dye hant ende richtede sy vp: ende do hy hadde geropen dye hillighen: ende dye wedewen: do betekende hy sy leuendich: ende dyt wart apenbaet doch all Joppen ende vell geloueden in den heren: ende dat gheschach dat hy woende maningen dach in Joppe by sy mon dem ledere maker.

Dat tijende capittel.

En de eyn man was in Cesarea myt na-
men Cornelius eyn centurioen dat is
eyn hoffman van hunderden. I des he-
ers van ytalien des wem eyn hoeft is. I dese
was geistlick ende god vruchtende myt all sy-
nen hyspe. hy dede vell almissen toe dem volc-
ke ende bedede toe dem heren toe allen tijden.
Hy sach apenbarlike in dem gesichte als vmb-
dye negende vre des daeges den engel des he-
ren mygaende toe em ende sprekende toe em. cor-
neli. ende hy sach en an begrijpen myt vruchte-
ende sprack here wie bystu. Ende hy spraeck
toe eme. dyn gebede ende dyn amissen sijn vp-
gesteghen in dye gedechtmisse in dem anghe-
ende laet toe open eynen myt namen Symon de
daet is togenomt Petrus. dese wert ghehet-
berget by eynen gheheten symon dye myt led-
den vmbgeyt. des hups by dem meer is. dye
segger dy wat dy getemet toe doen. Ende do-
fick dye engel hadde ghescheyden. dye daer
sprack toe em. Hy ryep twe suis hups gesindes
ende eynen ritter vruchtende den heren. vit de-
dye em gehoersam weten Ende doe hy en had-
de verkundigt alle dinck. hy sande sy in Jop-
pen. ende an dem anderen daeghe. do gingen
sy den wech ende ghenekedon der stad Petrus
steich. vp in dye hogede. dat hy bede vmb dye
seste vre. ende doe em hungerde ende wolde et-
ten. ende als sy eme dat betreyden doe vell vp e-
me dye vertuckinghe des gemoeedes. ende hev-
sach den hemel apen ende eyn vat nedderstige
als eyn groot lijnlaken her aff myt veer orden
gelaten van dem hemel bys an dye erde. in de-
weren alle retuotinge dyet krupende ende vo-
gele des hemels. ende toe em geschach eyn stē
me seggende. Petre stant vp. dode ende ette.
petrus sprack. here dat si verre van my. want
alle gemeyn ende vnreyne dinge ete ick niet.
ende dye stemme spraeck euer toe em toe deme
anderen male. du salt dat dinck niet vnreyn he-
ten dye god heeft gheremiget. ende dijt ghe-
schach toe dren malen. ende tohant watt dat
vath wedder ghenomen in den hemel en do pe-
trus ouerlachte wat de visione were de hy had
de gesyen. syet dye manne dye dat waren ghe-
sant van cornelio soekende dat hups synomis:
stunden vor der dooren. ende als sy hadden ge-
ropen eynen dat vyt. sy vrageden off symon de
daet is togenant petrus herberge deat hedde
ende dor petrus ghedachte van dem ghesich-
te. dye geist sprack toe em. sye den man soeken
dy. darumbestant vp ende ganck aff ende ga-
nck myten. niet twyuelende. want ick hebbe
sy ghesant Ende petrus gmeck aff toe den man
nen ende sprack. syet ick byn dye den ghy soe-
het. welkeis dye sake darumb gy sijt kommen.

Sy spreken to eine. cornelius eyt centurio en
de eyn gerecht man ende vruchtende god ende
hebbende ghetuchinisse van alle deme volcke
der ioeden. dese hefft entfanghen antwort van
dem hilghen engele: dy to wopen in sijn hups
ende to hoeren die word van dy. dat umbe pe
trus voerde sy in ende enfenck sy in die herber
ge. ende an deme anderen daege. petrus stund
vp ende gmeck myt en. ende etlike van den bro
deten van Joppe die geselden sick toe eme. en
de an deme anderen daeghe het gmeck in ces
ream. ende cornelius beydide erer. ende doe hy
hadde gheladen sine mage ende syne negesten
vrunde Ende dat ghelschach doe petrus was
mghenghen in cesream. cornelius biegen
de eme ende reell nedder toe sinen voeten ende
anbedede en. euer petrus hoeft en vp segghen
de. stant vp want ick byn selues ok eyn myn
sche Hey gmeck ende sprack myt eme ende van
de reell. dye toesamen komen weren. ende het
sprack toe en: gy wetet in welket wylse dat vñ
mynschlick is sick toe geselschoppen to eynen
ioeden: off toe gheneken toe eynen vroemden.
Euer god hefft my ghetwenet geynen myn
schen toe segghen ghemeyne off vnteyne. daet
umbe byn ick aue twiuel ghekomen van uw
heyden Ighetopen. daerumbe vrage ick uw
vmb wat sake dat is dat ghy my hebbet ghe
topen. cornelius spraeck. aue eer gisteren bys
toe desser stunt was ick bedende in mynen huy
se thoe det negender vten des daeghes. ende
eyn man stunde voer my in schoenen wytten
cleyderen. ende spraeck toe my. corneli: dyn ghe
beth is gehoert ende dyn almussen syn gedacht
in dem angefichte gades. darumb sende mi op
pen ende roep Symonem. dye daet is genant
petrus. dese hefft herberge in dem huyse simo
nis des lederters. wonende by dem mer tohant
sande ick to dy en du hefft wal gedaen dat du
bist komē: darumb sint wy alle ieg inwordich
in dynē an besicht ende bereit to hore alle dink
die dy sint gebaden van den heren. En petrus
dede vp sine munt en sprak: ik hebbe veruare in
der warheit dat got niet is eyn entfanget det
persoenen. euer em is entfencklick van eynen
iegelike geslechte. dat en vruchtet en market
die gerechticheit he sande dat woert den sonen
van israhell voerkūdigede den vrede doet ih
sū custū dese is een here aller en gy wetet dat
dit woert is gedaen doet all iudeam. want an
vangende va galilea an. na den dope den Jo
hannes predikede Jhesū van nazareth. in wel
ker wyse en god saluede. myt den hyllyghen
gheyste. Ende myt krafftie. dye welcke doet
ghenck waell toe doen. ende ghesunt tho ma
ken alle dye verdrucken van den duuell wāt
god die was by em. ende wy sijnt getuich alle

Der werkinge der apostole

Der dinge dyē hy dede in iegenwordicheyt der ioeden en in iherusalem den sy versloegen hantende an dat holte den heeft god. verwecket an deme derden daeghe ende gaff en toe wetten apenbaert niet allein volcke. euer ons den voet geordan tughen van gaede dye wy etten ende drinken myt eme daer nae heij was wachten van deme doede ende heij gebode vns toe prediken. deme volcke ende toe betuyghen dat heij selues is dye dyē daer is gesat van gaede eynde ordeler der leuendigen ende der doeden. Alle propheten betuighen van eme dat alle die daer gheloeven in en entfangen vergewinghe der sünden doch sinen naemen. noch doe Petrus sprack dese wort: dye hillighe geyst vell vp alle dyē daer hoerden dat wort gaedes ende dyē gelouigen. dye daer weren van der besmindingen die daer waren kommen myt Petrus die verschreckeden dat die ghenade des hillighen geystes was gegaten vp dyē heijden. want sy hoerden sy spreken myt tungen ende groetmaekende got. do sprack petrus: wie mach dan geweten. deme water dat dese niet werden gedaet dyē daer hebben entfanghen den hilligen geyst als ock wy. ende heij gebode sy toe doen in dem namen des heren Jhesu christi. do beden sy en dat hy bleue by en etlike dage.

Dat eylffe capittel.

De apostolen ende die brodere die waren in Judea hoerden dat ock dye heijden hadde entfanghen dat wort gaedes. Ende doe Petrus was vpgegangen in Iherusalem doe krigeden wedder en. dye daer waren rydt der besmindinge ende spraken. waerumbe bystu in gegangen toe den mannen dye daer hebben. dye ouertwassinge ende hest gete myt en. Ende petrus wenck an ende lede en vyt dye ordyneringhe der geschicht. leggende Ick was bedende in der stad Joppe ende sach eyne gesicht in der entuckinge mynes ghemoedes eyn vat nedderstigen als eyne groot lynen lake myt veir ziphlen nedder. ghetalen van deme hemel ende dat quam bys toe my. in deme ick schouwede ende markede en sach dye reyt vogtige deit. der erden ende die leesten. ende dye kuipende deere ende die voeghele des hemels. Ick hoerde die stemme leggende toe my. Petre staevp ende verlastach ende ete ende ik sprak here in geyntawijse. want ghemeyn off vreyne gaen niet in mynen mont. ende dye stemme antwerde toe deme anderen male van deme hemmele. du salt dat niet seggen dat dat vreyne sy dat god heeft ghereymget. ende dat geschach drijmaell ende alle dinck worden we-

derumb entfangen in den hemel. ende syet toe hant stunden drij man in dem huyse in dem ik was: ghesant van Cesarea. toe my. ende dye geyst sprack toe my dat ick genghe myt en ende niet twielde. ende ock die ses brodere quamen myt my. wy gingen in dat huyse. des mannes ende hy verkundighe de vns in welkerley wijsse hy geschen hadde eynen engel staen in sien huyse ende sedde toe eme. corneli sende in iopen ende wepe Symonem die daer is to geno met Petrus. dye wett spreken dye wort to dy in den du. werdest behalde. ende all dyn huis ende doe ick anwenck toe spreken. dye hillighe geyst vell. vp sy als ock vp vns in dem anbegint dat was in dem vijftigsten daeghe. Ende ick gedachte des wordes des heren als hi sprak Vorwaer Johannes heeft gedopt in dem watere. euer gy werdet gedopt in dem hilligen geyste Darumbe off en. den vnbesneden heijden. got gaff dye selue genade als vns. * besne den ioden. die wy gelouen in vnsen heren Jhesum christum. wie was ick dat ik mochte vorbeden gaede. * toe geuen sine gracie nae sineme behagen. * Doe sy hoerden dese dinghe sy swegen ende glorificerden got seggende. darumb heeft ock god gegeuen den heijden penitencie. tho deme leuen. Ende dye daer weten wespri det vimb der tribulacien wille die dat wart gedaen vnder Stephanus * dat was doch stephanus doede. * dye wanderden bys toe phenicen ende ciperen ende toe anthiochien. sy spreken to nyemant dat wort wen alleyn toe den ioeden: want etlike vnder en weten manne van ciperen ende cyreneet. ende doe sy waren. inge gangen to Anthiochien sy spraken toe den grecen ende verkundigeden en ock den heren Jhesum. ende dye hant des heren was myt en ende vell tael der gelouigen wart bekert toe dem heren. ende dat wort quam toe den oren. der kerken dye daer was in Iherusalem van desen. en sy sanden Barnabam bys toe anthiochien. do hy was komen ende hadde geschen dye genade gades. hy wart vertrouwt ende vnderwysde sy alle toe bluien in deme voorsette den heren. in dem heren: want heij was eyn guet man. ende vull des hilgen geystes ende des gheloeven. ende vell geselschop wart tho gelacht dem heren. Ende Barnabas genck van Tharsum dat heij sochte paulum. doe heij en hadde vonden heij roerde en in Anthiochien. ende sy wandelen eyngants ier in der kerken ende leeden manninge geselschup alsoe dat dye iungere toe anthiochien tho deme versten tho genant worden chisten. * want sy toe deme versten loouende worden geheten iungere. sunder dat na genant chisten. Ende in den daegen quamen dye propheen van iherusalem toe antiochien

ende eyn van en stund op myt namen agabus
dye verschacht doorch den hillighen geyst eynen
grooten tokomenden hunger vmb all den vmb
tinghe der erden dye dat geschach vnder clau-
dio deme keyser Euer dye iungere eyn iegelick
ua sinen vermoege to senden den broderen die
daer woenden in Judea in deme dienste dat se
ock de den ende sanden toe den olden* dyr wel
ke dat hadde toe besorgen ere gemeynhet.
doorsch dye hande barnabe ende Sauli.

Dat twelfte capittel.

Hende in der seluen tijt Herodes die kos-
mick sande dye schaet dat sy pijnighe-
den etlike van der kerken Ende hy ver-
sloeghe Jacobum den broeder Johannis in de
sweerde. ende doe hey sach dat dat beuele den
ioeden.hey vpsatte oock toe gripen Petrum:
euer dat wachten dye daeghe des vngheide sam-
den bwedes Doe hey en grepe: hey lachte en
in den kerkenet ende leuerde en toe bewaeren
reit quaternionen* dat sint ridders dye veyt
vnder sick hebben. lende wolden en na paschen
vorbringen deme volcke to doden. ende petrus
wart behudet in deme kerkenet. euer dat ghe-
beth geschach ane vnderlaet in der kerken toe
gade vmb en. doe euer en herodes wolt veruo-
ten. in der seluen nacht petrus was slaepende
tusschen twe ridders ghebunden myt twen ke-
den. ende dye huyder bewaerde den kerkenet
voet der dore. ende het dye engel des heren by
stunt ende eyn licht verscheyne in der woninge
des kerkenets. ende dye engell sloech dye spa-
den Petri ende wekede en seggende stant vp.
snelliken. ende dye ketten velen van sinen hen-
den. ende dye engel sprack toe eme: vmb goet-
de dy ende schoe dy myt dynē schoen* die wet-
ke geyn ledder vnder en en hebbent. ende hey-
de alsoe: ende hey spraeck toe eu. aen doe dy
myt dynen cleyderen ende nauolghem my. Hey
genck vpt ende nauolgede eme. ende hy wiste
niet dat dat waer was dat dat was geschypen
doorsch den engel. want hy meynde dat hy ein
gesichte gesyen hedde. ende do sy doorschengē
dye erste ende dye andere huyde. sy quamen
toe det yseren dooren dye daer leydet thoe der
stad dye wart en van er selues vphedaen. sy
gengen vyt ende genghen in eyn gatte. ende
to hant schēc dye engell van eme. ende Pe-
trus kyerde wedder toe ein selues ende sprack.
Nu wete ick wettware dat dye here heeft ghe-
sant sinen engell ende heeft my verloeset van
det hant herodis ende van aller beordinge des
volkes der ioeden. hy nakede ende quani tho-
dein huyse Marie der moder Johannis de dat
is togenomet Marcus. doe selues waren reell
gesalment ende bededen. ende doe hy cloppeda-

toz der dooren. eyn magt ginck dat noer toe
besyen myt namen Roode Ende doe sy bekans-
de dye steime petti-sy en konde eme van vreu-
den weghen mit vrgedozen dye doet. euer sy lo-
ep ende verkundighet dat petrus stonde voet
der doete. ende sy spraken toe ec: du bist vnsu-
mich. ende sy swoet dat dat alsoe were. ende sy
sprake. dat is sijn en gel. pet. us herdende chop
pede. ende doe sy hadde vpgedaen dye doore
sy seghen en ende verschreckeden en myt der
hant dat sy sweghen. ende hey ginck in ende
verkundigede en in welker wijsse dye here hed-
de en vytgevoert van deme kerke. ende sprack
verkundighet Jacob ende den broedeten desse
dmghe. hy gmck. vyt ende ginck an eyn ande
te stad Ende doe dye dach wart. niet eyn we-
mich bedoefmisse wart vnder den tidderen wat
dinche daer w. ten ghedaen van Petro: off in
welker wijsse hey wet vytgeganghen. Ende do
en herodes lyet sokken ende sinre niet hadde ge-
vonden. doe dede hy soeken dye hoeders ende
dede sy setten in den kerkenet. Dat nae steych
hy nedder in Judea* dat is van iherusalem. in
ce late am ende woende daer. ende hy was hart
vertornet wedder die van Thysa ende sy domi-
er. ende sy quamen eyndrechtilken toe en ende
vnderwysde plasto die daer was ouer die ka-
mere des koninghes ende heschede den vreden
daerumbe dat ere gegenthelyt werde gespijet
van Herodi. ende van dem geordinerden dae-
ghe herodes beleit myt koninklikem gewan-
de sat in deme tichtscole ende sprack herlike
toe em. ende dat volck lachte dye stemme He-
rodis dye were geynes mynischen sunder gaes-
des* doorsch sinnes schoenes kallen. lende
to hant sloech en die engel des heren. datumb
dat hy niet en hadde gheueen dye ere gaede.
ende hy wart vertteret van den woermen ende
starff. ende dat wort des heren woes en watt
ghemanichuoldigkeit. euer Barnabas ende
paulus kyerden wedder van iherusalem. do sy
veruult hadde den dienst. ende namen mit en
Johannem die daer is togenoempt Marcus.

Dat xiij. capittel.

Ende in der kerken dye daer was toe
Anthiochien waren propheten ende
lerers. vnder den was Barnabas ende
Symon dye dat hete swarte. ende Lucius die
tyreneer ende manahel de dat was eyn mit-
ghetoegeen Herodis des voersten des reeden
deyles des landes ende paulus. ende do sy dien-
den dem heren ende vasten. do sprack die hyl-
lige geyst toe en. afscheidet my barnaba; ende
paulum in dat werck toe dem ich sy hebbe vpg-
nomen. do vastensq en bededen ende lachten.

519

Der werkinge der apostole

en vp dye hende ende leten sy ende sy woerden gesant van dem hillighen geyste ende gingen tho Seleucien ende daer hen schepeden sy toe cyperen. ende doe sy waren komen tho salamin: sy predikeden dat wort gaedes in den synagogen der ioeden. ende sy hadde oock Iohannem in deme dyenste. ende doe sy waeren geganghen dorch alle dye inselen bys toe pa phum sy vonden eynen man die dat was eyn meyster der swarterkunst eynen valschen propheten eyn ioede des name was Bariehu dye daet was myt deme ouersten rade Sergio pau lo dem wijsen manne. dese hechede to sick bat nabam ende paulum ende begereden to hoeren dat wort gaedes Euer die meyster der swarterkunst Elmas: want alsoe wert vrt gelacht dye name bariehu wedderstunde en. hy sochte den ouersten rach heren aff to kyeren van deme gelouen. Euer Saulus dye ock is Paulus ge heten retiult myt deme hillighen geyste sach en an ende sprack O du voll alte bedrygemisse ende aller valscheit. du seen des duuvels. du vi ant alre ghrechtheit letestu niet aff toe vrykyten dye rechte weghe des heren. Nu sy de hant des heren de is vp dy ende du werst blint ende suylt niet dye sonne eyn tijlanch. ende toe hant dye dunkethheit ende dye duysterheit dye well vp en. hy rmbgimck ende sochte eynen der eme dye hant gheue. Doe dat hadde ghesyen dy raetzhete dat dat was gheschyen. hy gheloffte ende verwunderde sick ouer dye leue des heren. Ende doe Paulus ende dye dye mit emi waren hadde gheschepet van paphos quame in dye stad pergen in deme rijke pam philie. sunder Johannes dye schedde sick van en en kyer de wedderumb toe Iherusalem. euer sy dorchginghen per zhen ende quamen in anthiochien persidie ende ginghen in dye sinago ghe ende saten an deme sabbath. euer nae der leuen der Ge ende der propheten. dye voersten der sinagogen sanden toe en segghende. o ghy manne broedere is dat wort der vnderwysinghe in uw. soe spreket dat thoe deme volcke. ende paulus stunt vp ende bedude de swigende myt der hant ende sprack. o ghy manne van ysrahell ende ghy dye gy vruchtende god: hoter God des volckes ysrahell dye ryterwelde vnsre redere ende verhoghede dat volck do sy wen inwonets in deme lande egypti ende hy vor de sy rit van deme lande in einen hoghen arme ende hy inthelde et quaede. heden in der wosten vertich iaerlanck. ende verwuystede seuen gheslechte in deme lande Chanaan ende deylden en er lant myt loerten. als nae reithun det ende ryftich iaere. ende nae desen ding gaess hy en richters bys toe samuel den propheten. ende daer nae heyscheden sy eynen ko

ntick. ende god gaff en saull den soen Tys eynen man van deme gheslechte Beniamyn by vertich iaer. ende doe dese wart affghesettet do verweckede hei dauid den kominck. dem hey gaff ghetuchnisse ende spraeck Iek hebbe gewunden Dauid den soen iesse eynen man nae mynen herten dye daer soll don all mynen wil len. Vyt deseine lade heeft god gheleydet Jhesum den ghesuntmaker ysrahell nae der gheloeffden. ende Johannes predikede voer dem ant late sinre tokumpst den doepe der boete in vry gewinghe der sunden allem volcke van ysrahel ende doe Johannes hadde vulendet sinen lope hey sprack. ick byn niet den gy my voermeynt toe sijn: euer syet hey kumpt nae my des ick niet byn werdich toe entbynden dye ghschoe der voete. oghy manne brodere ghy scene des gheslechtes abraham ende dye daer vnder uw vruchtent god. uw is ghesant dat woert des heys: want dye daer woenden in Iherusalem ende ere voersten bekanden niet desen Jhesum ende dye stemmen der propheten dye dorch allen sabbath ghelesen werden: veruulden sy in dem sy ordelden Jhesum werdich des dodes ende vanden geyne sake des doedes in eme. sy heyscheden van pylato dat sy en dode den. ende do alle dinck weren vullenbracht dye dat waren gheschreuen van eme. sy nemen en aff van deme holte ende ledien en in dat graeff. euer got die verweckede en an dem derden daeghe van deme doede ende wart ghesyen dorch mannygen dach den dye daer waren myt eme vp ghegangen van galilea in Iherusalem. dese fint si ne getuyghe toe deme volcke bys nu. Ende wy verkundigen uw dese vrohelinghe dye daet is ghegaen toe vnsen rederen: want god heeft sy veruullet uren scenen. verweckende Jhesum christum als dat is geschreuen in den anderen salinen. du byst myn soen ick gebaet dy huyde Dat en euer got heeft verwecket van dem doe de ende vortmer niet wedder koemen wert in verstoerlicheit. sprack hy also. want ick werde uw geue de hilige getruwe dauid. veruullende de waren en hillige wort dauite. Ende datumb sprak hy anderswar. du geuest niet dynen hillighen toe sjen dye verstoerlicheit. wante doe Dauid in sineme gheslechte hadde ghedyent deme willen gaedes: hey starff ende wart ghe lacht toe sinen rederen ende sach dye verstoerlicheit. Euer den god heeft verwecket van deme doede dye sach niet dye verstoerlicheit. Daerumbe ghy manne broeder dyt sy uw kuunt: want dorch desen werd uw verkundigheit dye vergheuinghe der sunden van alleme van welkem ghy niet mocht werden gherichtaff tighet in der Ge Moysi. sunder alle dye daer geloouent dye werden gerechtsigtiget in desen

datumbē siet dat niet kome vp uw dat gespra-
ken is in deme propheten Ghi reesmaders si x
ende verwundet uw ende wertet verstuwt
want ick werke ein werck in uwen daeghen.
em werck dat ghi niet gheloest off uw etlic
ke vertelden Ende doe se vit ginghen si beden
sij dat se an einem anderen sabbath spreken to
en dese woert Ende als se vit der sinagoghen
heim ginghen. well der ioeden ende der die
daet god erden van den vreiden dye daet na-
uolgeden paulum ende Barnabam. spraken en
de vnderwijsden sy dat sy bleuen in der ghena
de gades. euer an deme anderen sabbath samel
den sick vylnae dye gantse stad to hoeren dat
woord gaedes. ende doe dye ioeden saghen die
geselschop sy worden retuullet myt nijde ende
spottende ende wedderspraken den dinghen die
daet waren ghesecht van paulo. Dor spraken
paulus ende barnabas stantaffichiken Dat
getemet we dem yrsten toe spreken dat word
gaedes toe uw. euer datumbē dat gy dat ver-
drenen ende uw vnuerdich gheordelt hebbet
des ewigen leuendes. syet wy kieren vns vmb
toe den heyden. want alsoe heeft vns god ge-
woden Ick sarte dy toe eynen lichte der heyde
dat du sijst toe eynen deyle bys toe deme vter-
sten der erden Ende doe dat dye heyden hoer-
den: sy worden retuouwt ende glorificerden
dat wort des heren. ende alle dye daet waeren
voer gheordinet toe deme ewighen leuen die
gheloueden. ende dat wort des heren wort ghe-
leettet doech alle ieghenheit uidee. euer dye ioe-
den dye bewegheden die geystliche wyue ende
die erbaren ende die versten off die besten der
stad en rewecke de eyne retuolginge wedder
paulum ende barnabam ende woerpen sy vyt
van eren landen. ende sy sloghen vyt den stoess
der voete teghen sy ende quamen toe ycomum
ende dye uingeren worden retuullet myt vreu-
den en myt dem hillighen geyste.

Dat. xiiij. capitulo.

Gnde dat gheschach in yecomio. dat Paulus ende barnabas myt eman- der ginghen in dye sinagoghe det ioeden ende spraken toe en also. dat eyne groete mānicheyf der ioeden ende der greken gheloueden. euer die ioeden die daet wae- ren vnghelouich. dye retweckede ende bewe- ghede die sielen der heyden soe deme tornē wed- der dye brodete. darumb sy woenden veell tijd dat warkende truwelick in deme hecen. en dat wort svinte ghenade gaff en ghetuchmis geuen de teiken ende wunder toe watcken doech ere hande. euer dye mannicchte der stad was ghe- deylt. ende retwaet etlike waten myt den ioe- denetliche myt den apostole. da euer geschach

dye vploep der heyden ende der ioeden myt ee
re i voersten dat sy dpe apostolen verhoenden
ende steyningheden. doe sy dat vernamen sy plu
wen toe den steden Licaonic Listrum ende Der
ben. ende alle dye ieghenheyt m deme vmbain
ghe ende prediken daet. ende alle dye man
micheyt wort myt einander beweghet van der
lere: want Paulus ende barnabas dye woens
ten myt emander in Lijstcis. ende eyn man m
lijstcis myt speken voeten sath laem ryt deme
liue sinte moder dye nye hadde gheganzen. de
se hoede paulum spreken. hev sach en an. en
de doe hev sach dat hy hadde den gelouen dat
hy woerde ghesunt. hev sprack myt eyne gro
ter stemmen. stant vprecht vp dyne voete m
deme namen Ihesu Chasti. ende hev spranck
vp ende genck en wech Euer dye gheselschop
der lychomiet seghen dat paulus hadde ghe
daen. sy houen vp ere stemmen segghende. die
gaede die daer ghelick worden sint den myn
schen sint affgesteghen toe vns. ende sy hieten
barnabam Jouem ende paulum Mercurium:
want hev was eyn voerter des woertes. ende
eyn priester Jouis die daer was voer der stad
dye brachte stijre. * we offeren lende kronen.
* we tynren den tempel. voer dye doeren ende
wolde offerhande doen myt deme volke. * bat
uabe ende paulo. doe dat hadden gehoert die
apostolen barnabas. ende paulus sy reten ere
ghewant ende sprunghen vnder dye schaer
schriende ende segghende. O ghy manne: wort
vmb doet gy dese dinghe? Wy fint itatfliche
mynschen uw geluck. wy verkundigen uw dat
gy uw kerten van desen ydelen dinghen toe
gaede deme leuendighen dye daer hefft gema
ket den hemmel ende dye erde ende dat meer
ende alle die dinck die daer sunt m en. die in de
vergangen geslechten lyet alle heyden ingaen
ere weghe. ende verwael hev welchere niet sick
seluen an: getuchmisse. * sick bewysende eynen
waren god alre heyden. wall doende ende ge
uende den regen van deme hemel ende vruchte
bare tnde retuullede ere herto myt spissen ende
myt vreuden. ende doe sy dyr gesachten. sy ge
stilden kome dye schaer dat sy en niet offerden
Euer etlike ioeden quamen van anthiochia en
de van ycomo ende vnder wiseden die schaer en
steymigeden paulum. ende toeghen en rit van
der stat ende meyneden hy were doet. ende do
en die iungere hadden vmbgeheuen: hev stundt
vp ende ginc in die stad. * Instram. ende an
deme andecen daeghe ginc hev myt barnaba
in derben: ende doe si hadden gheprediket in
der stad ende hadden geleret well mynischen. si
kierden wedder in listrum ende ycomen ende
toe anthiochien: bestedigede die sielen der tun
ghexe. ende vermaende dat si bleuen in deme

Der weckinge der apostole

ghelouen ende sprekken want doet veell bedrof
femisse moeten wy ingaen in dat tike godes.
Ende doe se en hadde ghesat priesteten doer
aile dye keecken. ende hadde ghebedet myt
vastinghe: doe beuolen se si den heren aen den
se g'xloueden. Hy doer ghinghen persiam en
de quamen in pamphyliam. ende spraken dat
woert des heren in der stat Perghen. se ghem
ghen voert aff in ptaliam. ende schyppede van
dan tho Anthypochiam. van dan waren se ge
gheuen der ghenade godes in dat werck dat
se veruilleden. Ende doe se waren ghekomen
ende hadde ghesammelt dye kerke: doe sach
ten se wo grote dmick god hadde gedaen myt
en. ende dat h: hadde vpghedaen den heyden
die dore des ghelouen. ende se woenden lange
tijc by den iungeren.

Dat. viijfende. capitell.

Etlyken stegen neder van den ioe
schen lande ⁱⁿ Anthypochien. ende
de leeden dye broederen. want dat
en sy dat ghy werdet besneden nae
den seden Moysi: ghy moghet niet werden be
holden. ende een groet vloppe gheschach pau
lo ende barnabe weder se. ende se setteden dat
paulus ende barnabas ende etlyke van den an
deren vp solden gaen thoe den Apostolen. en
de thoe den priesteren in Iherusalem vmb de
se vrage. daerumb dese worden geoert van
der kercken. ende ghemghen doer Phemicen.
ende Samtiam. ende vertellede dye bekeringe
der heyden. ende makeden een grote vrouwe
allen broederen. Ende doe se waren gekomen
thoe Iherusalem: se worden entfanghen van
der kercken ende van den Apostolen ende van
den oldesten. se voertkundigheden woe groe
te dmick god hadde gheset myt en. ende et
lyke stunden vp van der kettreyghe der gly
senet. dye daer gheloueden sprekende. dat en
behore en werden besneden. ende besunder dat
dat ghesette Moysi beholden werde. Ende die
Apostolen ende dye olden dye quamen thoe sa
men thoe sien van desen woerde. Ende als een
grote vrage gheschach: Petrus stunt vp en
de sprack thoe en. Ghy broederen wetet dat
god hefft vytterwelt in vns vanden olden da
ghen doer minen munt dye heyden thoe hote
dat woert des euangelmuns. ende thoe ghe
louen. Ende god dye daer bekande dye herren
der minschen: dye gaff ghetuychynsse gheuen
de en den hyllighen gheyst als oeck vns. ende
he vnderschept mit tusshē vns ende en. reym
ghende ere herren myt den ghelouen. daerum
wat versoket ghy god. thoe legghen dat iok

520
vp den hals der iungheren. dat wy noch vnsere
vader niet en mochten draghen. Euer wy ges
louen. dat wy behalden werden doet dye ghe
nade des heren Jhesu. als oeck se. Ende alle
dat volck swiech ende hoerden barnabam en
de paulum vertellende woe groete teken ende
wundre dye god hadde ghe daen doet se in de
heyden. ende daer nae doe se sweghen: Jaco
bus dye antwoort de segghende. Ghy broeder
horet my. Symon hefft vortalt woe god tho
den ersten heym ghesocht hebbe thoe nemen
vnt den heyden een volk sinen namen. ende de
sen concorderen die woert det propheten. als
gheschreuen is. Nae desen. dat is nae den wet
lopen des olden testamentos. Wyll ick weder
ken ende wyll buwen den tabernakell dauid
dye daer is gevallen. ende wyll weder buwen
sijn veruallinghe. ende ick werde en vrichten
vp dat dye andere minschen soken den heren.
ende all dye heyden auer dye mijn name weet
angetopen: sprack dye here doende dese dink
Den heren is bekant sijn werck van ewreheit
Daerumb ik ordele. dat men se niet en belasti
ghe. dye van den heyden werden bekeert thos
ghode. euer thoe schryuen thoe em. dat se
sich vurholden van den beuleckinghe der aff
gode ende det ghemeynen enkupscheyt. ende
van den voesticken. ende vande b'ode. wat
Moses hefft vanden olden tiden in allen sta
den de en predyken inden sinagoghen. daer
men leest doet enen perwylken Sabbath. doe
gheuele den Apostolen ende den olden myt al
le det kercken toe veruullen manne vyt en. en
de toe senden toe Anthypochiam myt paulo.
ende myt Barnaba. Judam dye daer is thoe
noemet barsabas. ende Sylam dye erste man
vnder den broederen schiuende doet ere han
de. Dye Apostolen ende dye olden broederen.
dyne entboden den broederen dye daer sijn vyt
den heyden. thoe Anthypochyen thoe Syrien
en cylciyen ere groete. Want wy helceu ghe
hoert dat etlike fint vytgheganghen van vns
ende hebben uw turbeert mit woerden ende ver
kerende uwe sielen. den wy des niet hebben be
uolen. Daerumb wy versame den vns in een
thoe vryre weiden manne ende thos sende uw
myt vns allen lyuesten barnaba en de Pau
lo. den luden dye daer hebben ghegheuen ere
sielen vmb den namen vnses heren Jhesu chri
sti. daerumb hebben wy ghesant Judam ende
Sylam. dye welcke oeck uw dyt werden mit
lyke segghen. dat ducht guet dem hylighen
gheyste. ende vns. uw myt meer burden vp
thoe legghen dan dese nochtrostighen. dat
ghy uw enthalden van den gheoffertden dm
ghen der aff gode. ende van den bloede. ende
van den vorstyckden ende van det gemeynen

vnkuyfcheyt van welcken is dat ghy uw bewaret soe doet ghy wall varet wale ende wester ghesunt Hyerumbe als se worden ghesant se ghemghen aff thoe Anthiochyen ende als die manicheyt was versamelt se leuerden ende epystell doe se dye hadde ghelesen se warden verviouwt vimb dye tweestig xe euer Judas ende Sylas dye daer waren propheten dye tweesteden dye broder in manigen woerde ende bestedi jeden se Ende doe se daet een tijt waren se warden gesant weder vimb in de vrede van den broderen toe den dye se hadde vint gesant euer dat dochte Syle guet daet to blyuen Judas euer ginck hen allene toe Iherusalem euer Paulus ende barnabas dye toueden to Anthiochyen se lereide ende predykede dat woert des heren myt reell anderen Euer nae etlike dagen paulus sprack toe barnabam wy wullen weder kerken ende heym soken dye brodere doer alle dye stede in den wy hebben ghepredyk dat woert des heren woe se sick hebben Ende barnabas wolde oek myt em nem Johannem die daet wart toe genant marcus euer paulus dye bat den dat dye daet was aff gescheyden van en vyt phamphila ende was niet myt en gezangen solden met werden mede ghenomen in dat weck ende alsoe warrt een tweedracht vnder en dat se sick scheyden van een ander ende barnabas dye nam Marcum he schyppe toe Cyperen Euer paulus vytter welde Sylamem toe enen mede gesellen len de wert beuolen der genade godes vanden broderen ende toorch hen toe predykken Ende he toech hen ende doerginck Syriam ende cyliciam ende doerginck dye kerken ende he geboede toe bewaren die gebode der Apostolen ende der olden.

Dat sextende capittel.

DE quam in Derben ende Lyst am Si de siet een iungheleinck was daer myt namen Thymotheus een soen enes wüies een getruwe weduwe van enen heyden schen vader desen gauen dye brodere dye waren in lystris ende ycomen gude getuych mis desen wolde paulus myt em hebben thoe gaen He nam ende besliede em vimb der Joden wullen dye daet waren in den steden want se wisten alle dat sijn vader was gheweest een heyden ende doe se doergingen die stede se ga uen en toe bewaren dye gebot dye daet waren gesat van den Apostolen ende van den olden dye daet waren thoe Iherusalem ende dye kerken worden geuestet in den gelouen ende ouer uloden dagelyke myt der tale Ende doe se dor gingem frigiam ende dye yemicheyt van Galicyn se worden vanden hylligen geyste verbo

den toe seggen dat woert godes in Asia Ende doe se waren gekomen in Mysiam se vplatte toe gaen toe Bythumen ende die geyst Ihesu en lete des niet toe ende doe se waren doergaen Mysiam doe g nghen se aff vp twadem ende paulo warrt gewyset een ghesichte in der nacht Een man vyt Macedomen was staen de ende bat em eg ghende Ganck in Macdomen ende helpe vns ende doe he hadde gehien dyt ghesichte thoe hant sochten wy to gaen in Macedonia ende waren ghewijs dat vns god had de gheropen en thoe predyken ende wy schepeden van twade myt enen techten loope quamen wy thoe Samarcacyen ende aenden anderen daghe thoe Neapolym ende van dan in drie stat phylippis dye daet is een stat bewoonet van reell vrummeden dye eerste als men vyt den meer kumpt des landes van Macedomien Euer wy waren in deser stat et lyke daghen wetcken de ende an enen daghe des sabbaths daghe ghemghen wy vyt buten der poerten by den vloet dye vns duchte sijn een bequeme stat des ghebedes wy waren ende spraken thoe den wiuen dye sick sameden ende een wijs myt namen Lydia een warckeryne des purpuren ghewandes vyt der stat der thy atyrenet dye hoerde dat woert se aenbedede god dec welcker vrouwen herte dye here op dede dat se vpinmarkede den dinghen dy doe waren ghelach v an Paulo ende als se was ghedopet ende er hys ghefinde se bat seggen de Offste ghy my ordelet dat ick ghelowich sy dem heren soe gaet in mijn huys ende blyuet dat ende se dwanck vns Ende dat geschach doe wy ghemghen thoe den ghebede doe be peghende vns een mag tiken dat hadde enen waersegghende geyst dye gaff groete ghewyn eren heren myt dem waersegghen desse naenolghede paulum ende vns ende se tiep segghende Dye mannen sint knechten godes des hoghesten dye uw voerkundighen de wech des heyles ende dat dede se manni zhen dach Ende paulus was trurich he keerde sick vimb ende sprack toe den geyste Ick gebreyde dy in den name Ihesu cristi dat du vyt geyst van et ende he ghemck vyt toe der seluen stund Ende doe ere heren saghen dat dye toeuersicht eres gewinnes was enwech se grepen paulu ende silam ende vorden se to den voorsten an de metket ende brachte se to den meysterschuppe ende spraken Dese man conturberen vniuestad na den se fint Joeden ende voerkundigen dyse den dye vns getemet vp toe nemien noch thoe doen soe wy tomet sijn ende dat volk lepe weder se ende dye meysterschuppe reten ere toe ke ende het se slaen myt roden ende do se en hadde angelacht reell slage se lachte se in de

H Dat sancte Capittel
Die dor is wort geseynghe
Amphylopole mit Parolam
A quam tot tholidae

521

Ter weitinge der apostole

Kerkener ende gheboden den hudere dat he vlytelyken be waerden. ende do he hadde entfanghen een sulke gheborgh. he lachte se in den vndersten kerkener. ende bunde ere voten myt den holte. euer thoe middder nacht Paulus en de Sylas dyr aenbededen ende loueden god. ende dye daer waren in der warden dye hoeden se. Ende gheti ghe gheschach een groet erdezinghe. also dat dye gruntueste des kerkeners worden beweghen. ende toe hant warden upghedaen alle doen ene alle tande worden vntbunden. En de dye huder des kerkeners dye watt verwecket. ende sach dye doe ren des kerkeners open. myt enen vptgherukeden swerde wolde he sick selues doden. wat he moynedo dat dye gixuanghen waren vntvluen. ende Paulus repe myt ener groter stem men segghende nyct doe dy quaet. want wy sijn all hyer ende dye huder eschede een lecht ende ginck in he wart verschicket. ende vuell neder toe den voten pauli ende syle. ende voerde se vyt ende sprack. Ghy heren wat sal ick doen dat ick werde beholden. se spraken. Ghe loue an den heren Ihesum Christum soe wederstu beholden. du ende dijn huys gesinde. ende si spraken. dat woert des heren toe em. idc toe alle den dye daer waren in sine huise. he naimse in der stunde des nachtes. ende wosch en ete wunderl ene wirt gedopt he ende all sijn huys van stund an. ende doe he se hadde. gheuert in sijn hys. he satte en voer den dyssche ende vrouwe die sick myt alle sinen huys gefinde. ende gelouede gode. ende als dat dach warts. dye meysterschup sanden daer de hencker seggende. laet vrt dese manne. ende de huder des kerkeners voertkundige dese dinck pauloende sprack. Dye meysterschuppe hebben ghesant dat wy uw vyt laten. daerumb nu gaet vryt ende gaet in vreden. ende paulus sprack toe en sy hebben vns romeret viuerwyser gheslagen ende in der kerkener ghelacht. ende wylken se vns nu heymelyken vytwarpen. niet alsoe sunder se konen seluen ende werpen vns vyt. ende die henckers voertkundigheden den meysterschuppen dese woert. ende se vruchtede sick doe se hoerden dat se waren romere. ende quamen ende beden se ende voerden se vyt dat se vyt ghanghen van der stat. ende se ghangen vyt den kerkener ende ghanghen in thoe hydry am. ende doe se saghen dye brodere se troeste den se. ende ghanghen voert in andere steden thoe prediken dat woert godes.

E Dat-seuentiende Capittel.
Nde doe se waren gegangen doet Amphipolim ende Appolloniam se quamen thoe thessalonicam. dat

dan was dye sinagoghe der Joeden. ende paulus ghinch m thoe em nae der ghewoenhent ende vndescheyde en van den schriften doct der sabbaths daghen. he dede vp ende vnder wylde se. dat Christus mochte lyden ende weddet vpstaen van den dode ende dat dese is Jhesus Christus den ick uw voertkundighe. Ende etlyke van en dye gheloueden ende vogheden sick thoe paulo ende Syle. ende een groet manichynt van den heyden. dye nu god eerden. ende edell wiue met weymich sunder dye Joeden die beinden se. ende namen etlyke bosc manen vyt dem volcke. ende deden dye stad enen vloppe maken myt relen volcke. ende vrmme stunden den huyse Jasonis daet Paulus en de Sylas waren ynne gheharbarghet. Ende sochten se thoe voeten vnder dat volcke. En de doe se er nyet runden se toghen Jason en de een gewlyke broedere Christen. Ithoe den voorsten der stad ropende. dese sunt dye daer beweghen dese stat. ende dye Jason hefft vntfan ghen dye sunt ghekomen heet ende doent alle wedder dat ghesette des keypers. se saghent dat een ander koninck si. myt namen Jhesus ende beweghen dat volck. ende dye voorsten der stat de heerden dese dinck. ende do se hadde vntfanghen dye benoginghe van Jason. ende van den anderen. se lyeten se. Ende thoe hant in der nacht leten dye broederen paulum en de Sylam in Beroam. Ende doe se waren ghekomen. se ghanghen in dye synagoghen der Joeden. ende dese waren dye eddelsten dye daer waren thoe tessolomen. dese vntfenghen dagelyke dat woert myt aller begheerlycheit ende vndescheyden dye schrifft der Ge ende der propheten. Ioffre sick dese dinghe hadde al soe. ende voerwaer manige vyt en dye gheloueden. ende mit wenich man der heyden. ende die erbere wiuen en dy ioden in thessalonien hadde bekant dat oock toe Beroe was gepte dyket van paulo dat woert godes. se quamen ende bewegeden oock daer ende turbeeren die gemeynde ende toe hant doe verleten die broederen paulum dat he ginck bys toe den meer. euer Sylas ende Thymotheus dye bleuen dat euer die daer hen voerden paulum. dye voerde en bys toe Athenas en vntfenghe van em dat beuele toe Sylam. ende Thymotheum dat se vyll balde quamen toe em. ende se ginghen en wech. ende doe paulus erer beydede toe Atheneen sijn geyst wert beweget in em wat he sach. dye stat dat si ghegeuen was der affgodetie datum he dysputeerde myt den ioden en myt den dye heyden. gewest waren ende nu geloueden myt den iode an enen god in der sinagoge ende an den markede doer alle dye dage toe den genen dye daer waren entegenwerdich

ende etlike naturlike meystere dye daer nauol
geden den leren der epycateet. ende der stoyco
rum dye dyspoteetden myt en. ende etlike spra
ken. wat wyll deser warsager seggen. euer de
anderen spraken he wart gesien een voertkū
dyget der in gen duuele. want he voerkundi
get Ihesum ende sijn vperstandinge. Ende se
gropen em ende voer den em toe Aripagum*
dat is een stat daer men toe leren ende toe dy-
sputeten plach. Seggende. mogen wy recht we
te welke dese nye lete is de daer wert gesacht
van di. want du brengest vns etlike nye dink
in vns oren. daerumb wyllen wy weten wat
dese nige dinck wyllen sijn. want dye athener
ende dye vrommede studenten dye waren toe
genen anderen dingē geouet. dan toe horen en
thoe segghen ychteswat mighes. Euer Pau-
lus stunt in den myddell Acriopaghy en sprak
Ghy man van Athenen ick sie. dat ghy ouet
all denere der affgodere sint. want ick voerby
gmick ende sach uwe affgodere. ick vande e-
nen altaer in den gheschreuen was den vnbekan-
den gode. den gy vnwerde eer den voert
kundygh ick uw. God dye daer heeft ghema-
ket dese werlt ende alle dinck dye daer sint in
er. see he is een god des hemmels ende der er-
den. he woent niet in den tempelen myt der
hant ghemaect. Noch oock wert he gheeret
myt mynshelyken handen. dat he yenghes.
dinghes bederue. soe he allen leuendyghen ghe-
uet dat leuen. ende dye inghestunghe ende alle
dinck ende heeft ghemaect vyt enen mimschē
alles mimschelykes gheslechtes. thoe woenen
vp allen aenghesichte der erden. ende vtleg-
ghende en dye ghesatte tnt ende dy e enden e-
ref. woninghe. thoe soeken god. offte se en vyl-
lychte rethandelen off vinden. we wall he niet
is werte van enen peghelyken vnsel. want wy
leuen ende werden beweghet. ende sijn in eme-
als etlyke van uwen poeten spraken. want wi
sijn oock sines gheslechtes. Hyerumbe soe wy
sijn dat gheslechte godes. wy sullen niet ach-
ten. dat godlyke dinck ghelyck thoe sijn dem
golde. ende den siluet. offte den ghesteynte. ed
der der kunst der vtgrainghe der beeldinghe
ende des ghedachten des mimischen Ende voer
waet god dye versmaet dye tnt der vnuweten-
heit. ende voerkundyghet nu den mimischen
dat se alle wercken peintencye. daerumb dat
he heeft ghesettet enen dach. an den. he wert
ordelen dye werlt in ghelychheit in den man.
in welken he dat heeft ghesettet* dat is doer
Cristum. Igheuende den ghelouen allen. ende
rewecke de en van den dode. Ende doe se had
den ghehoert dye vperstandinge der doden.
vorwar etlike de spotteden. en summygen dye
spraken. Wy wyllen dy weder vmb horen va-

den dinghe. Ende alsoe ghincck Paulus vyt
van eren mydell. Ende etlyke manne dpe ge
lo'reden ende heelden sick. thoe emie. vnder den
was ok Dyonisius atropagita. ende een wijf
vyt namen Damaris ende anderten myt en

Dat achttiende · capitell

Pae desen dinghen ghimek paulus
vvt van Athenen ende quam thoe
Corintheen·ende vande enen ioeden
myt namen aquilam van gheslech-
te van der insel ponti·der nouwelick was ghe-
komen van ytaljen·ende priscyllam sijn hups
frouwe·daerumb dat claudius hadde ghebo-
den alle dye joeden thoe scheyden van Rome
doe ghimek he thoe en·want he was der selue
kunst ende bleeff by em ende werckede·want
he was der knist der teiten·offte der taberna-
culen thoe maken ende dyfputeerde in der fina-
gogen doet alle sabbaths daghe·he vorlegge-
de em den namen vnses heren Jhesu christi·
ende swaderden den Joeden ende den grecen·
Ende doe Sylas ende thymotheus waren ge-
komen van Macedonya:paulus dye predy-
kede dat woert godes·ende betughede den jo-
den dat Jhesus ware christus·ende als se em
wedder spraken ende em vlokeden: doe vry-
sloech he den stoff ryth sinen kleyderen·ende
sprack thoe em· Vve bloet si vp vve houet
ende ick wyll reyn vyt den gaen thoe den he-
den·He gheinck van danne ende ginck in een
hups enes ghetechten mans myt namen thy-
tus·dye selue denede gode·ende sijn hups was
by der sinagoghen·ende crispus dye voerde der
sinagoghen dye ghelouede den heten myt alle
syne hups·ende rele der corintheet dye hoet
den ende gheloueden ende worden ghedopt·
ende dye here sprack thoe paulo doer een ghe-
sichte in der nacht· Du salst dy niet vruchten
euer spreke ende swyghe niet·daerumb want
ick bin myt dy·ende nummant fall dy thoege-
lecht werden dat he dy schade·want ick heb
be veell volckes in deser stat·ende paulus dye
sat daer·een iaer ende ses maenden·ende lerede
hy en dat woert godes·ende dye Joeden stun-
den vp myt enen ghemote vnder Gallione de
raethere Achye weddet paulum·ende voerde
em thoe den gherichtse segghende· Dose myn-
sche sprecket den luden weddet dyo Ee thoe
denen gode·Ende doe paulus anrenck ry toe-
doen den munt: doe sprack Gallio thoe den
Joeden· Ghy Joeden were ychteswar vnghe-
recht offte bese sunde·soe solde ick van recht
uwe elage horen·offte euer dese vraghe sijnt
van den woerde·ende van den namen uwer Ee·

Esde dat geschreven doet Capelle wan
ter conseruen des pausen de orgels
de oosten dele dat lande vallen wi
n Episcopum en dat vandaag enghem
brack toe en lyder ge volle rechtsgang den
vrijen grond levensvrijheid leijdenkern en
ve hiel den dorst niet gehad of in den dreyen vijf
en gorf si Doe syne brakke en waer te ha
t den gedoepe Sy lycken onder doopen he
wens Ende pausen brack Johannes den he
uer volck en den dreyen der pausen en den reg
ent dat ic gelooude in den dreyen daer ic tre
wte nae en dat is in Jherusalem Doe ic ha
ve dienck te wachten gedoeper in den re
gente horen Jesu Ende doorten pausen en

Der werkinge der apostole

dat werdet gy selues sien. ick will niet sijn een
ordelet de ic ende dreeff se uit van sine getiche
stole ende se grepen alle dat sint dye denere
des raetheren. Iostenen de vorsten der sinago-
ge. ende slo gen em voer den gerichte. en Gal-
honi den was det dingē gene achte Ende do-
sick paulus noch hadde vntholden manngē
dach: he sachte den broederen gude nacht. en
schepede in Syrien. ende myt em Priscylla. en
Aquila. dye em hadde geschoren dat hoeft
in Centuris. want se hadde een geloofstremis.
Ende he quam toe Ephesum. ende lyet se als
Aquila en de Priscylla. Iunder he gink in
dye sinagoge ende dysputeerde myt den Jode
ende doe se em baden dat he langher tijt bluue
by en. he en wolde is niet. euer he ghesegende
se ende sprak. ick wyll weder toe uw kerken wil
dat god ende toech hen van Epheso. en gink
aff in cesaream. he gink vp ende groetede dye
kerke. ende steech aff toe Antiochyen. en doe
he daer bleeff etlike tijt do gink he ende doer
gink nae der ordingen dye tegen Galycien.
ende bestedyede alle dye tungheren. Ende een
iode was myt namen Appollo gebore ryt alex-
andrien. een voetsprekende man. geweldich in
den geschriften dye quam toe Ephesum. dye
hadde geleert den wech des heren ende barnē
de in den geyste sprack he. ende lerede vlytelij-
ken dye dimghen. dye daer waren Jhesu. ende
wylste allene den dope Johannis daerumb de
se venck an truwelyken toe wercken in der sy-
nagogen. doe desen hadde gehoert priscylla
ende aquila se vntfengen em. ende lachten em
vliteliken ryt den wech des heren. ende doe he
wolde gaen toe Achayen dye broderen vndet-
wysede en. ende schreuen den tungheten breue.
dat se en vnuemen. ende doe he was gekomē
he sede vyl toe den dye daer geloueden. want
he auer wan dye ioden starkeliken. ende bewi-
sede apenbaerlyken doer dye gheschrift dat
christus Jhesus were.

Dat negentiede Capittel.

Enne dat geschypede doe Appollo was
toe corinthien. dat paulus do erginck
de ouersten dele des landes. ende qua
in Ephesum. ende vande etlike iungheren. he
sprack toe en Hebbet gy ycht vntfangen den
hylygen geyst louende. ende se spraken toe em
wy hebben doch niet gehoert offste dye hyly-
ge geyst si. Doe sprack he toe en. waer in sint
gy dan gedopt. Sy spraken inder open Jo-
hamnis Ende paulus sprack Johannes die do-
pet dat volck in den dope der penitencien. seg-
gende dat se gelouede in den dye daer is tokos-
mende nae em. dat is in Jhesum. Doe se hoet-
den dese dinck se worden gedoept in den na-
men des heren Jhesu. Ende doe en paulus had

de vpgelacht dye hande: dye hylige geyst qua-
vp se. ende se spraken in tungē ende prophe-
teerden. ende die maune all waren by. en. ende
paulus gink in dye sinagoge ende sprack. tru-
welike drie maenden lanck myt en. he dyspu-
teerde ende sprak van den rike godes. Do euer
etlyke verhardeden ende niet geloueden: se vlo-
keden den weghe des heren voer allen volcke.
Doe schede de he van en. delende dye iungeren
ende disputeerde dageliks in der scholen enes
gheweldigen mans. ende dat geschypede twe
iaet lanck. also dat alle dye ioden. ende dye he-
den dye daer woeneden in Asya hoerden dat
woert des heren. ende god die dede maninger
hande grote teken doet. dye hande pauli. also
dat orck sijn kleder ende sijn sweetdoket wor-
den genomen van sinen liue. ende worden ghe-
lacht vp dye siecken ende dye siccdom scheyde
sick van en. ende dye schalckastige geyste gm-
gen vyt. ende oek etlichen van den vmbgaende
ioden dye daer besworen de geyste dye versch
ten an toe wopen den namen des heren Jhesu o-
uer dye dye daer hadde den bosen geyst ende
spraken. Ick beswere uw dott Jhesun den pau-
lus prediket. ende een iode myt namen Scene
een vorste der priesteren hadde seuen kinderen
dye daer deden dat dinck. ende dye schalckastige
geyst antwoerde ende sprack toe en Jhesu
hebbe ick bekant ende paulum kennieck. euer
we siet gy. ende dye man in den. dye bosc geyst
was spranck an se ende heerschuppede ouer se
beyde. dat is ouer twe van den seuen kinderen
des mans. lende ouervan se also. dat se naeckt
ende verwundet entfluen vāden huse. ende dat
wart kint alle den ioden ende alle den heyden
de daer woendeden toe Ephesum. ende de vruch-
te rele vp se alle. ende dye name vns herē Jhe-
su cristi wart groet gemaect. Ende wel der ge-
louigen quamen. to paulum. Ibekennede ende
voertkūdigende ere wercke. Euer wel ryt den
dye daer hadde nauolget der swartē kunste
brochte ere boken ende verberneden se all roec
en alle. ende achtent even waer ende vnde dat
gelt vijsstich dusent penningen. also starkely-
ke wolle dat woert des heren. ende wart beste
diget. En do dese dinge ware rettelt: paulus
die nam sikh voer in de geyst to gaen vā Mace-
donien en Achayen to Iherusalē leggede. wat
als ick daer bin geweest so moet ik to Romen
sijn en sande in Macedonyen twe ryt den dye
em denē Thymotheū en Erastū en he bleeff
een tijt in Asien ende niet wemich dwessenis ge-
schypede in det tijt van den wege des herē. wat
ener de dat siluer bearbeyde mit namē deme
trius. de mack de siluer tēpel off husere diane
en dese gaf niet wemich gewins de werk mestre
te de repe to samē de. de dat ware mestere in de

seluen werke ende sprak. Gy manne gy weten dat vns is gen inninge van desen hātwercke ende gy seet. ende gy hoert dat dese paulus aff keert well volks met allene ephesi sunder oek he vnder wiſt vynia all Alſien ſeggende Want dat ſint niet godere. de dat werde gemakt mit den handen. Nu wert vns niet alleen gebrekē dese deel dat wi geſtrafft werden vmb dat wi gemaeckt hebben beelden dye gheen macht en hebben. euer oock deser groten gadynnen dyanen tempell. dye wert toe niet geachtet ende wert verbroken ſijn mayestact. dye dat gaſte Asia ende dye vniueſt eret. Doe ſe hadde ge hoert dese dijnck. ſe worden veruult myt toerne. ende tiepen. O du grote dyana der ephesier. ende dye ſtat wert veruult myt beſchaminge. ende ſe maeckden een vngelſtume myt ene gemoete in dat tichtehuys. ſe grepen Gayum ende Aristarchum dye macedonyer. dye daer mede geſellen waren pauli ende paulus wollede myt en gaen vnder dat volk. ſunder die iunger geſtaden des niet. euer ethyke vanden vorſten Aſie dye daer waren ſijn vrunde dye ſanden toe em byddende dat he ſick niet en gaue in dat tichtehuys. euer dye anderem tiepen een andert want die kerke was vrwuket. en manighen wyſten niet vmb wat ſake dye vploep geſchyvet was. Euer ſe to gen van dan Alexanדרum ende dye ioden dreuen em van daer Alex ander. dye hete ſwyginghe myt der hant. He wollede geuen rede den volcke voer dye iungenen. doe ſe hadde bekant dat he een iode was. doe wart een ſtemme aller als doer twe ſtunde ropende ende ſeggende Dyana der ephesier is groot. ende doe dye ſchriuer hadde geſtillet de ſchaer. doe ſprack he Gy man ephesiſen welke is dye minſche dye niet weet. dat dye ſtad der ephesier ſi een denerynne der groter dyane. dye daer is van den geſlechte des groeten go des Iouis. Daerūb want en en mach ghesaht werden tegen dese dingē. ſoe moet gy geſtillet ſijn ende niet wreuelikes doen want gy hebbet hyer geuoert dese minſchen ende ſe en ſint ghe ne kerken ſchendē noch laſteren uw god in ne. heffet euer Demetrius. ende dye werckmey ſtere dye daer ſint myt em yenige ſake wedder iemige. daer ſint tichthusere ende tichtree. dat beschuldige ſe ſik vnder een ander. off gy euer ycht anders dinghes ſchet. dat niach werden vntbunden in der elike kerke want wy staen in perykell. dat wy geſtrafft werden des hūdige vplopes. ſoe gener ſchuldich ſi des tolopes vā den wy moge rede geuen. ende doe he dyt hadde geſachet. he lete dye kerken. dat is die verſamige des volks. gebedēde dat en ygelik ginge in den vreden toe huys.

Dat. xx. Capitell.

Die den als vphorede ere vploep. paulus tiep den ſangeren. he vnder wylde ſe ende gebe ned ypede ſe ende ginek. vyt dat he ginge in Macedo men. doe he euer had de doergangen dyſ lant ſchop van Macedomen. ende ſe vnder wylde hadde myt manighen reden. dat ſe ſtantaffich bleuen in den gelouen. do quām he in gheken lant. ende doe he daer ſeues was dre ma de gheweest doe worden em hemeliken laghe legginge gemaeckt vande ioeden. doe he wold ſchyppe in Syriam. ende hadde ract dat he weder kerde in macedomen. euer dat gink myt em Sosipater een ſoen ppeti vyt der ſtad Bewe en Aristarchus en Secundus en Gaius Derbeus die theſſalonycenseſ en thymoteus ende thpticus ende trophynus dye afianat en de doe deſe waren voer hen gegangen. ſe beide den vñſet toe troade. euer wy ſcheppe na de daghen des vngheſedenen broedes van philippis der ſtat ende quamen toe en introadem in vñſt daghen. ende daer touede wy ſeuſt da ghen lanck ende an enen Sabbath doe wy komēn waren toe breken dat broet. paulus de dy ſputerede myt en. ende wollede toe morgen hen enwech teen. ende verlenghede dye rede bis in de mydernacht. Dat waren euer reell lampē in den ſoller daer wy waren ghesammet. ende een tungheleinck myt namen Enticus die ſat te vp eynen venster. Doe paulus alsoe laughe dy ſputerede. doe wart he beuanghen myt ſware ſlape. doe wart he vntſlapen van den ſlape. en de vreil heet aff van de ter den ſoller. en wart doet vpgheuen. Doe paulus was affgheste ghen toe em. he nakede ſick auer en. ende vmb venck em ende ſprack. Hy ſult niet bedroeft werden. want ſijn ſell is in em. Ende he gink vp ende brack dat broet ende ſmakede des en de he ſprack toe em bys dat dat lycht wart. ende toecl heine alsoe enwech. ende ſe brocken dat kynt wedderumme leuendych. ende worden niet een wemch ghetroestet. Euer wi ſteghen vp in eynen ſchepen ende ſchepeden in Aſſon. dat wy daer vntfenghen paulum. wat alsoe hadde hy ſelue gheordimpt tho gaen doet dat lant. Ende doe wy tho ſamen kome waren in Aſſon doe namen wy em myt vns. ende quamen in Mytilenen. ende voten an den anderen daghe van danne. ende quamen teghe Chyum. ende an den anderen daghe quamen wy tho ſameu tho lande. ende quamen an den nauolgenden dage to Myletum. Want paulus hadde vpgheſat ouer tho ſchepen tho Ephesum. dat em gheyn touinghe en ghesche ghe in Aſya. Want hy plede offte dat eme ware moghelyck. dat hy den pynctdach begē ghe toe Iherusalem. en hy ſande van Ayleto.

Der werkinge der apostole

Hoe Ephesum ende tiep den oldesten der kerken ende doe se waren gekomen thoe em ende waren by een ander: he sprack thoe en Gywater van den ersten daghe an den ick bin in gheganghen in Asia in welkerwijs yek was denende den heren doet alle tijt myt aller oetmoedicheyt ende sachtmoodicheyt myt traenen ende myt versoekinghe dye my geschreyden vpt den lazelegginge der ioden in welkerwyse ick uw niet vntoighen en hebbe enyghe nutte dinghe waertumb ick uw niet voerkundighen mochte ende uw leren apenbaerlyken ende verscheiden in den huysen betugende den ioden ende den heyden pemtencye in gode ende den gelouen in vnsen heren Ihesum cristum ende nu siet ick bin ghebunden myt den geyste Ick gae thoe Iherusalem ende weet dye dink dye my sint tokomende in er anders dan dat my de hyllige gheyste voer betuget doet alledye stede segghende want dye bende ende dye droeffemisse warden minet in iherusalem euer ick vruchte geyner der noch en make met myne siele dat is mijn sinlik leuen Ic deder wen my dat is mijn vernufftighe leuen soe verue als ick volende minen loep in den dyenste des woerdes dat ick vntsenek van den heren Ihesu tho betughen dat euangelium der ghenade godes Ende nu siet ick weet dat ghy nu meer niet werdet sien mijn antlaet ghy alle doet die ick bin ghehangen predyken dat rike godes Daerumb ick betughe myt uw aen den yegenwoerdighen daghe dat ick repne bin van den blode aller koste ghy nu mee in sware sunde vallet want ick hebbe niet gherluwen dat ick uw niet voerkundige allen naet godes dye daer niet behoeden toe uwen beholde Vermarket uw ende vp alle volk offte herde ouer welche uw dye hyllige gheyst heeft ghesant denet thoe regteren dye kercke godes dye hy heeft gherwinnen myt sinen bloede Ick wete dat nae mynre affscheninghe in werden gaen vnder uw gripende wulue dye daer niet schoenent der herde ende vpt uw selues werden vp staen manne dye daer sprekent verkeerde dinghe dat se affkeren dye tungheren naen dat iemb waket ende holdet in ghetuychynsse dat eck niet vpghehoret hebbet doer die iaer dach ende nacht vermanende enen yghelyken van myt tranen ende nu beuele ick uw gode ende den woerde siner ghenaden dye daer is gheweldich thoe buwen ende thoe gheuen dat erue in allen ghehylligheden Gy selues weten dat ick niet begheert hebbet siluer ende golt offte uwet geyner kleydere want dese hende de heb bent gereket dye dinck de my waten notrostt ende den dye by my sint Ick hebbet uw ghetonet alle dinck want alsoe arbeidende mote ma-

vpnemen dye krancken ende ghedencken des woerde vnses heren Ihu cristi want he hefft ghesacht dat is meer saligher thoe geuen dan thoe nemen ende doe he dpt hadde ghesacht he neghede sijn knee ende bede de myt en allen dat se god voertineer beware dena sinen ast scheyden lende een groet wenien watt er al len ende se negheden vp den hals Pauli ende kussede em se waren aller meyst bedrouet in den woerde dat he en hadde ghesacht dat se voertineer niet waren sien sijn antlaet ende reden em thoe den schepe

Dat eynen twintichste Capittel.

Ende als dat geschiede dat wi sche pede van en wy quamē myt rechtē loope to Choum en aan den anderen daghe thoe Rodum ende daer na in Patheram ende doe wy hadden gevonden een schepe ouer thoe varen in Phenycem wy steghen vp ende schepeden ende do wy waren verschenen Cyperen ende leyten dat thoe der luchterhant wy schepeden in Syryen ende quamen bys to Thymus want dage was dat schepe daer wy inne waren vytlegghende syuen last ende doe wy hadden gherunden dye yngheren wy bleuen daer seuen daghē dye sachten Paulo doer den gheyste dat he nyet vpghenghen enteghen Iherusalem Ende do dye seuen daghē waren veruult wy ghengē vyt ende se geleyden den vns all myt even vrouwen ende myt even kinderen bys butē der stat ende wy negheden vns kryen ende bede de an den ouer ende doe wy hadden geseghenet een den anderen wy steghen vp in dat schyp euer se kereden wedder in ere herbarghe ende als vullenbracht was dye schepinghe wy steghen neder an Thyrus ende voeren aff thoe Pthos lomaydam ende doe wy hadden ghegroetet dye broderen wy bleuen by en eenen dach euer an den andere daghe ghenighen wij rit ende quamen thoe Telsatam ende ghenighen in dat hus des philippi des euangelisten die dat was een van den seuen diaiken lende bleue bi em ende dese hadde vier dochteren ende iunc vrouwen die daer propheeteden ende doe myt daer woenede doer elike dagē Een propheet die quam van Judea mit namen Agabus ende doe dese was ghekommen thoe vns he nam den gordell Pauli ende bande sick handen en de voeten ende sprack Dese dinck spreket die hillige gheyste aldus werden die Joeden binden binnien Iherusalem don man deme de se gordell is ende werden em gheuen in die hande der heißen doe wij dit hadden gehort

doe beden wy ende dye anderen daer waren in der stat dat he niet vpgenge toe Iherusalem Doe antwoerde Paulus en sprak wat doet gy wene de pynigede myn herte want ik bin bereyt vumb den name des heren Jesu nyet allene gebunde werde in Iherusalem sijder oock toe sterue En doc wy en niet mochten vnder wesen wy leten daer van ende spraken de wille des heren gheschye ende na deseuen dagen betreden wy vns ende gingen vp toe Iherusalem Ende etlyke van den tijgeren quamen vryt Ce sareen myt vns ende vorede myt en Jasonem by den wy worden gehertet get dye was van Cyperen ende een older iung er Ende doe wy waren ghekommen toe Iherusalem dye broedere vnt fingen vns wall ende gerne Euer an den anderē dage Paulus gink in myt vns toe Jacobū En dye olde ware alle gesamelt doe he se hadde gegrotet doe voertkūdige he en alle dink dye god hadde gedaen doer sijn dyenst baricheyt in den heyden En doe se dat hadde gehoert se groetmaekde god ende sprake toe em broeder du siest dat dusent sijnt vnder den ioden dye daer hebben gelouet gode ende sijnt alle lyeffhebber der ee Euer se hebben gehoert van dy dat du lerest dye affscheydinghe van Moysi der ioden dye daer sint doer dye heiden seggende dat se niet sullen besniden ere so ne noch ingaen nae der gewoenheit Daerūb wat is dat voerwaer dat moet toe samen kommen dat volk want se werden horen dat du gekomen byst daerum soe doe dat wy dy seggen vuser sint vpter man dye hebben een gheloffenis auer sik soe du dese vnuemest gehillynge dy myt en ende legge mit en an dat se sche ten ere hoefft dat se alle weten dat dye dink valsich sint dye se hebben gehoert van dy euer du selue ga ende beware dye ee Euer vryt den heydem dye daer gheloueden den schreuen wy ordelende dat se sik vnt holden van den affgoderen ende van den gheofferden ende van den blode ende van den verstrykden ende voer dec gemeyner vnkupscheyt doe nam Paulus de se man ende wart geteynget myt en an den a deren dage ende gink myt en in den tepeell en vortkūdige de dye veruullinghe der dage der geteyninge bys dat offter wordē geoffert voer eer etlyken Ende doe seuen dage waren vul endet dye ioden dye daer waren van Asya do se en hadde gesieu in den tepeell se verweckede alle dat volk ende wopende lachten se de hande an en O gr istahelschen manne helpet vns de se is dye mēsche dye daer letet alle mēschē al lenthaluen wedet dat volk ende weder dye ee ende dese stat ende hyer auer heeft he in gevo ret de heden in den tempell ende heeft vneret dese hylige stad Ende se sagen Trophynum

den ephesier myt enen in der stat den semeyn den dat en Paulus hadde ingevoert in den te pele ende alle dye stat wart bewegen en wart een toloep des volks En se grepen Paulū ende toghen en vryt den tepeell ende tohant worden dye doren besloten Ende als se em sochten toe doden dat wart voertkūdige get den tribunet dat is den bruolen was die hude der stat Idat alle iherusalem wart vwegych Toe hat nā he tiddē ende Centurioens ende lyep toe en hoeden se vp Paulū toe slaen doe ghenekede sick dye tribunet ende grepe em ende ghevoet em toe binden myt twe keden ende viagede en we he were off wat he hadde gedaen Euer de anderen tiepen een ander vnder dye schaet en doe he niet mochte bekennen de waerheit vor den gerope he gebet em toe voeten in de toerne ende doe Paulus was gekomen to de trap pen dat geschyede dat he wart gedragen van den tidders van gedrenges wegen des volks want dye mannictheit des volks dye nauolgen ende repen nieme en wech* van den leue Ende doe men en begunde in toe voeren in dye toerne Paulus sprack toe den trybunet getem myt my ychtes wat to spreke to dy He sprak toe em kanstu nyet greekes bystu niet die egip cter dye du voer deseun daghen heuest den vp loep gemaket ende heuest vns gevoert in dye woestine vverduisent man moerdernes En paulus sprack toe em Ik bin een minische een iode geboren van tharso cilicie Ende een inwo ner der seet bekandet stat Ik hydde dy gestade my toe spreken toe den volke Ende doe he em dat hadde ghestadet paulus stundt vp der trappen ende wenckede myt der hant toe den volke ende een groet stylinge wart gemaect He sprak toe en in hebreescher tungē leggede

Dat xxij Capitell

DI nanne brodere ende vader horet de rede dye ick weder gheue toe uw ende doe se hoerden dat he toe en sprak in hebreesscher tunghen do swēgē sc well meet ende hy sprack Ick bin een man een iode geboren van tharso cilicie Euer ick bin ghetogē in deser stat by de vorē gamalielis geleert na der warheit der vaderlicher ee een nauolger der ee als gy ok alle hude siet de ick heb nagevolcht deseun wech bys tho den dode ende heb gebunden ende in de gerencknis ghevoret man ende wijs als my de vorste der prestere gyft ghetuychmis ende alle dye olden van welcke ick breue man ende genck toe den brodere in damasco dat ick se vorede vā dan de gewangē in Iherusalem dat se worden gepymget Ende dat geschyede doe ick genk ende nekede damasco

Det werckinge der apostolen

in de middage ein ouer groet licht dat vmb
luchte de my getinge van den hemel· ick wyl
neder an de erde ende hoerde em stym seggende
to my Saule saule watumb retuolgestu my
ende ick antworde O here wye bystu ende hy
spraek to my Ick bin ihesus van nazareth den
du retuolgest. Verwaert de myt my waren de
sagen dat licht euer se hoerden niet de styme
des · de daer myt my sprak ende ick sprak. O
here wat do ik Ende de here sprak stant vp en
ga in Damascum ende dat wert dy ghesach
van allen dingen de du moet doen Ende doe
ick niet en sach voer de klarheyt des lichtes.
ick wat geuoert myt mynen handen van myn
men mede geselle ende quam in damascum En
de een man Ananias de dat had goed getuch
misse der ee van allen ioeden de dat woenden i
Damasco hy quam to my hy stont ende sprak
Saule broeder sie my an · ende ick sach en aen
te der seluer stont ende hy sprak to my. Dyo
god vnsre rede de hefft dy voer geordineret
dattu bekennest sinen wyllen dattu seest de ge
rechten ende hoerest dye stymme vyt sine mo
de want du werdes sin sin getuch to allen myn
schen der dinge de du hefft gesien ende gehoe
ret · ende nu watumb versumestu dy stant vp
ende werde gedoopt ende wassche aff din sun
de ende roope an sinen namen · Ende dat ghe
schach als ick wederkeerde in iherusalem ende
bedede in den tempell dat ick wart verschückz
in den herbe · haste ende ga snellyken vyt van
Iherusalem want se werde niet entfangē din
getuchmisse van my ende ick sprak. O here sy
seluer weten dat ik se was besluten in den ker
kener · ende was slande doer dye sinagogē de
de dat gelooffden an dy ende do dat bloet Ste
phani dins getuges wort vergaten ick stonde
oeck dat ende verwyllyghede datinne · ende ik
hoede de kledere der de en do deden · en hy sprak
to my ga want ik sende dy verre to de geslech
ten Ende se hoerden en bys to desen woerde ·
ende houen vp ere stimmen seggende neme en
him van der erden want dat is niet temelycke
dat hy leue ende se repen · to verducken dye
stymme pauli · ende worten him et cleder en
den stoff in de locht · ende dye tribuner hyere
en inwoen in dye borch ende stan myt gyselē
ende pmighen en dat hy woste vmb wat sake
se myt em alsoe to wopen ende do se em hadde
gebonden myt temen Paulus de sprak to dem
Centurioen de em to stont · getemet uw to gei
sejen einen man einen wemer · ende einen vn
schuldeliken · Ende do dat hoerde de Centurio
hi nekede toe de tribuner ende verkondyghede
eme seggende sie wat werdestu doen want de
se man is ein weimische borgher ende de tribu
ner nekede sich ende sprak to em Segghe my

hystu ein wemer · ende hy spraeck ia · ende de
Tribuner antwoerde Ick heb myt groten gels
de dese borgerschap gewonnen · Ende paulus
spraeck Ick bin ein gebaren borgher to Rome
Ende de en solden pmigen de scheyden sich toe
hant van em · ende de tribuner vruchtede sich
do hy hoerde dat hy was ein weimische borgter
ende dat hy en had gebonden Ende an den ade
ten daghe wolde hy vtiliken weten vyt wat
saken hy worte ouersacht van de ioeden ende
bande en vp ende hyete toe samen komen dye
prestere ende all de ract ende veruoerde paulu
ende stalte en vndet se ·

Dat xxiij · Capittel.

Paulus merkede de ract ende sprack ·
O gi broder ik heb gewaudelt myt al
let guedet consciencie vor gade bis an
desen tegenwoerbygen dach Do gebet Anas
mas de vorste der prestere de bystenderen dat
se slogen paulu voet sinen mont do sprak pau
lus god dys verslae dy du gewytte want
hebbende allein den schim der gerechicheyt en
met warafftich lende du fittest ende ordelst mi
na det ee · ende gebudes my to slaen teghen de
ee · ende de daer stonden spraken vlokestu dem
ouersten prester gades · Ende paulus spraeck ·
Brodere ik woste niet dat hi is ein vorste der
prestere Want dat is geschreuen · Yet vloke
den wersten dins volkes · Euer paulus woste
dat ein dey়ll was saduceet · ende dys anderent
phariseer · ende tiepe vyt in den ract O gy bro
dere ende ghy manne van psrahell · ick bin ein
phariseer ende ein soene der phariseer ende wer
de verordelt van der hapinge ende van der vps
uerstantemisse der doeden ende do hy dat had
gesach do wart ein groet tweedracht tussche
den phariseer ende saduceet · ende manychte
wart entbonden euer de saduceet spraken · dat
de verstantemisse der doden niet en were · noch
gein engell · noch gein geist · euer de phariseer
bekinnen se beyde ende dat wart ein groet ghe
rope ende summyge der phariseen stonden vp
stridende seggende · Wy vnyden gein quaet in
desen mynschen · wat is dat off vyllychte dys
geyst hefft ghespraeken to em off dys engelle ·
Ende do ein groete tweedracht wart dys tribu
ner · dys vruchte dat paulus niet en worte toe
ren van den saduceet · Hy hyete de tyddere
afstygen ende en nemmen van eten myd dell · en
de inwoerde in de borch E u de ander nacht
de he quā to em en sprack Paulus wese stede ·
wat als du hefft betuget va my in iherusalem also
moest du oek betughē in Roma · en doe dat
dach wart sumyge vyt de ioden de samēde sich
en vloende sich seggēde · Dat se niet woldē eten
noch drinken bis dat se paulu verslogen ende

de man de to samen sweringe haddeghedaen
der waren met dan vettich dese maekeden sich
to den vorsten det prestere ende to den alden.
ende spraken to en wy hebben gelauet myt ge-
loefften dat wy niet wylle versoecken etens
noch drinkens bys dat wy paulum ver slaghen
hebben. darumb nu doet kont de tribuner myt
den rae de dat hy en vervoere to euw recht of
gy yets wat sekers wylt weten van em. en wy
sin bereit en to ver slaghen eer wen hy sich nekede
wt uw Ende do Paulus suster soene had ghe-
hoert et hemelyke anslege hy qua vn ende gik
in de botch ende ver kondy gedde dat paulo. en-
lus tiep to em ein vyt de Centurioen. en sprak
to ein vor desen Jongelinck to den Tribuner.
want hy hefft em yets wat to ver kondyghen.
de Centurioen nam den Jonghelinck en brach
te em to den Tribuner ende sprack to em pau-
lus dye gheuanghen bat my dat ick dese Jong-
helinck brechte to dy want hy hefft dy yets-
wat to segghen Ende de tribuner nam en mit
det hant ende ghink ewech myt eme him ende
vraagede en. Wat is dat du my hefft to segge?
Ende hy sprak dye ioeden sin ouerkoemen dy
to b ydden an den. dattu morgen voerest pau-
lum vorest in den rae off se wat sekers hebbē
to vragen van em euer geloue du en niet. wat
en lagelegghent meer dan vettich man vyt en
de hebbēn to samen gelastt in geime tijde niet
to eren noch to drinnen. bys dat dat se en ver-
slagen hebbēn. nu sin se bereyt ende warden di-
re verhetinghe Dye tribuner de lyet den iunge
linck ende verboet em dat hy niemant sechte.
dat hi eme kont hadde ghedaen dese dinghe he-
repte twe Centurioen ende sprack to en Berey
det twehondert rydder dat se gan bys in Cesa-
ream ende seuentich teligers ende twehondert
gheleyden v uers van der derder stonden det
nacht ende bereydet dye mule dat gy paulum
dat vpsettet dat se en voeren ghesont to felice
den richter Want hy vrucht dat en vyllychte
de ioeden kreghen ende verflogen ende hy dat
vyt werde lyden beclaginge off ouerlast Ende
schreeff em einen brieff haldende aldus Clau-
dins Lias ghebuit sin gruet felici den richter
den altre besten manne Desen man beghripen
van de ioeden den welken se volna ver slaghen
hadde ouer quam ik ende verloeste en myt mi-
nen her do ik bekande dat hy was een tomet.
ende ick wolde weten dye sake dye se em voer-
woepen ende voerde en in eren rae Ick vande
dat hy be klaget watt van den vraghen ere ee
euer hy hadde niet darumb hy werdych were
des dodes off de gheuenckemisse. Ende do my
was kont gedan van den heymeliken lageleg-
ginghe de se em hadden bereyt Ick sande en to
dy ende ghevoede den kleghers dat ls dat seg-

gen by dy dat mede wese ghesunt. Dye tidde
te deden na den ghebade dat en was gegheue.
Sy nemen paulum in der nacht ende voete en
in antipadridem. ende an den anderen daghe
verlyeten se dye refiget ende ginghen roet mit
em. de anderen kijden weder to der herbtege.
Ende doese waren kommen in Cesaream en had
den gegheuen den brieff de rychter. se stalten
oek paulum vor en. ende do hy hadde ghesien
den brieff ende hadde geuraget van welket ge
ghen hi wete. ende hadde bekant dat hy was
van Cecilia hy sprak so din kleghers koemen
so wyll ick dy hoeren ende hy gheboede en toe
bewaren in dem richehusc herodis.

Dat xxiij Capitell

Gode na vijf dagen Ananias dye voorste der presteren ghink aff myt den alde ende myt Tertullo dem waelspreken de welke daer gijn ghen to den richter teghen Paulum ende paulus waet cijnt ende Tertulus baghonde to verclaghen segghende O alte beyste felix na den wy leuen doer voell vredes dor dy ende voell dinghe werden gestraffet dor dene voersichticheyt alle tijt ende allenthalue nemen wy dese dinghe in aller danckberheydt dat ick dy euer niet langer en verthe myt warden so byd de ick dy kortelycke dattu vns hoe rest in dinre guedertieren heyt wy hebben von den desen mynshchen einen vroghijftighen ende einen de vplope deyt makende alle den ierde in der ghantsel werlt ende ein meyster des vplopes der secten der nazarener dye sich oek heeft geulytet to vnteren den tempell ende desen gheuanghen wolden wy richten nae vnsel Ec. Euer Lysias de tribunet quam ende verloosede en van vnsen handen myt groter ghewalt en hytere dim anklaghet komen to dy van den du seluer machst oedelen bekinnen van allen dese dinghen van den wy en beclageden ende dye Joden lachten to meer want segghende dese dinck sin also Ende paulus antwoerde do eins des dye srychters gonde to segghen Ich weet dat du byst ein Rychter gheweiset desen gheslechte van mannighen iaere het myt gueden den ghemoete wyll ick ghen och doen vor my want Rychter du salst weeten dat niet meer dan twelf daghe sin geweest dat ick vpstech to beden in Iherusalem ende se hebben my nye gheuondou in deme tempell dysputende mit yemande off vploope makende der geselschop noch in der synagoghen noch in der stat se moge des niet bewysen van den se my ny ouerseggen Euer dat bekinnse ik dy dat ick dyne den vader mynen gade na det secten der cristen de se heite ein kettery ghehouede alle de dinghen

525

Der werckinge der apostolen

de dat sin geschreuen in der ee ende in de pro-
pheten ende ick hebbe de hapinge in gade die
oeck de selue verkeyden ende thockomende vp
uerstantemisse der gerechten ende der wesen.
Ende ick selue oeue my to allen tiden in desen-
dat ick sonder myshapen hebben ein consciencie
to gade ende to den mynischen. Want nae
menighen iaren quam ick to do en almyssen-
vnder myn volk ende offer ende geloeuede i de
se myr vonden gheremighet in de tempell niet
myt den schaten noch myt den vploope Ende
se geopen my en repē ende spraken neme ewech
vnsten viant Cuer summyghe Joede van Asia
dye dar ur behoert to sin by dy ende to bescul-
dygen off se yetswat hebben teghen mi off de
se selue *de hīte teghenwoordych sin. I sprekent
off se yetswat vonden hebben in my so ick hīte
sta m der stede des gherichtes dan allein van
der einre stimme myt der ick tepe stande vnder
en want huide weerd ick veroedelt van uw vā
der vpuerstandinghe der doede en felix dye
hyelde se vp *verlenghende de sentencie. I we-
tēde sekelyck van desen weghe *der waerb. I
ende sprack wen Lysias tribuner kompt hīte af
so wyll ick uw hoeren ende geboede den centu-
tioen to behodende ende to hebben vrede noch
geinen to bewaren van den finen dat em dye-
neden ende na summygen dagen Felix de quā
myt drusilla sinre huiscourwen de dat was em
ioedyinne ende tiep paulum ende hoerden van
em den gheloeuwen de dat is in ihesum cristum.
Ende do hy dysputierde van der getrechtheit
ende van der kuischeit ende van den toekomē-
de ordell Felix antworde verschrickende wat
heylt dy ur ga want ick wyll dy waell wepen
wanneet dat tit is ende hy hapede dat paulus
eme oek worde geuen gelt ende darumb tiepe
hy em steder wys ende sprack myt em en doe
two iaet waeren veruult Felix entfinck emen
nauolger ponticum festum ende felix dye wol-
de danck verdyenen van den ioeden dat hi we-
der eysschede paulum in de geuenemisse

Dat xxv. Capitell.

Darumb do festus ur was komen in de
lantschap van iudeen. hy ginck vp
na dren dagen van Cesarea in iherlm
ende de voesten det prestere ende dye ouersten
der ioeden gingent em tegen paulum en be-
de en en ende hysschen gracie te ghen en dat
hy en hyete voer in iherusalem en se makeden
ein heymelyk verbontmisse dat se en versloghen
an den wege. Cuer festus dye atworde dat pau-
lus solde behalde werde in cesarea. wāt hi wol-
de balde him ewech scheyden en darumb sprak

hy de welcke vnder uw mechtich sin dye sti-
ghen oek mede aff ende wat dan lasters in de-
sen man is datinne beclagen se em en hy was
vnder en niet meer dan acht daghe off teyn.
ende toech aff in cesarea ende an den anderen
dage sat hy an den getichte ende hyete verwe-
ren Paulum ende do hy was voergeuoert die
io de de dat waren van iherusalem vmbstondē
en en vorleden em mannge sware saeke de se
niet mochten bewysen Cuer paulus dye gaff
rede want ick niet gesundiget heb noch rege
de ee der ioeden noch tegen dem tempell noch
tegen de keyser ende festus de wolde den ierde
gracie don hy antworde ende sprack to paulo
woltu vpstygen to iherusalem ende dat werde
geordelt vor my van desen dingē en paulus
spraek ick sta vor de geticht stoell des keisers
dat behoert my werde geordelt Ik heb niet ge-
schadet den ioeden als du dat bet hefft bekāt
wāt off ick heb geschadet off yet heb gheda
dat dat is werdych des dodes so wyll ick niet
weterspeken to steruen off euer ghein der dy-
ge is dye sy my beschuldigen off besegghen
van my so en mach geinre my en gheuen Ik
bewepe my an den keyser Do sprak festus mit
den rade ende antwoert du hefft geappellert
to de keyser To den keyser saltu gaen En do
summyghe dage waren verganghen Agrippa
de koenynck en de Bernice de stegen aff to Ce-
sarea to festum ende do se dat bleuen manne-
gen dach festus de verkondygede de konynck
leggende ein geuangen man is ghelaten van
felice vmb wes wyllen ik als was to iherusa-
lem gingent my de voesten der prestere ende
de alde det ioeden ende eysschede de verdoeme-
nisse tegen en Toe de antwoorden ick dat ys
niet gewoenlyck den Romeren to gheuen emē
mynischen eer dat dye dye dar wett beclaget
heb teghenwoordych sin aenklegher Ende ne-
me stat sich to weren ende aff to wassen de su-
de de em werde vorgheworpen Darumb dese
waren hīte gesament aen den anderen daeghe
sat ick to gerychte an alles vorseen ende ghes-
voet de mannen vor to voeten Ende de klegers
de daer stonden brachten ghein saeke vor dat
ick vyt quaet trecken mochte euer se hadden
summyghe vrage teghen en van etre iodescher
geystelycheyt ende van einē doede ihesus den
Paulus waerlike verkondygede dat hi leuedē
en do ick twuelde van deser vrage do sprak ik
off hi wolde gan to iherlm en dat werde geor-
delt van desen dygen ende do paulus appellir
de dat hy word behalde to det verkinnynghe
des keyser. Ik liete en bewate bys dat ick en
sande tho den keyser Ende Agrippa sprack
toe festum Ik wolde oek hoeren desen myn-
schen festus sprack morge werdestu en hotē

ende in den anderen dage do Agrippa ende Her
mice waten komen mit groter staet off myt ve-
le volks ende waren ingegangen to det verho-
ginghe myt den tribunen ende myt de geweldi-
genen mannen der stat ende festus geboet dat
men paulum hijt voer brechte ende hy wact
geuoret Ende festus sprak O konynck Agrip-
pa ende alle gy manne de hijt tegenwoordygh
sin myt vns gy siet desen mynischen van de mi-
heft all dye manichete der ioden in iherusalē
recht gelheysschet byddende ende ropende toe
my dat hy vortmeer niet en solde leuen euer ik
en vand niet in em darumb hy wetdych weer-
des do des sonder hy appellyerde to den keyser-
ende danumb wylde ik en to den keyser to sen-
den vā wem ick niet gewys en heb dat ik schri-
ue mynen heren durumb voerde ick en to uw-
Ende alre meest to dy koenynck Agrippa · vp
dat ik als ik en geuraget heb · heb dat ik schri-
ue mynen heren want my duncket dat dat sy
sonder wenost dat ick en sende gebonden ende
em sin sake niet toe weten doe

Dat ex vi capititel

En de Agrippas sprak to paulū dy wort
georlofft to spreken voer dy seluer do
streckede paulus vyt sine hande ende
begonde reden to geuen O konynk ick achte
dat ik huide salich sy by dy so ik huide my wer
de beschermende van allen den dingen In dem
ik werde beclaget van den ioeden so du weest
aller meyst wat dat gewoenheit ende vraghe
de dat sin by den ioeden Darumb so byd ik dy
dattu my hoerest geduldychlyke Alle de iode
dat waren in iherusalem van anvanghe in mi
nen volke dye bekanden myn leuen van der io
get se hebben my voegkant van anvange off
se my anders getuchmisse wyllen geuen dat ik
heb geleuet als ein phariseer na der sekersten
secten vns ordens off der gheystlycheyt Ende
nu sta ik vnderdanich in den oedel in der ha
pinghe der verhetinghe dye dat is gheschyvet
van gade to vnsen rederen in der gheloffte on
se twelff geslechte hopen to komen denē dach
ende nacht . O koenynk van deser hapinghe
werde ick beclaghet van den ioeden wert dat
vngelouich gehalden by uw dat got verwee
ket de doeden Ende rewar ik meynde dat ik
solde voell wederwordyge dingen doen tegen
den namen Ihesu van Nazareth dat ik oek de
de in iherusalem Ende do ick oek hadde geno
men dye gewalt van den vorsten der prestere
Ick besloete voell der hyllyghen in den kerke
do se worden ver slaghen ik gaff dat oedel en

de heb dōet all fināgogen se ghefiniget en se
g henodet to lasteren desen namen. Ende voort
bat rase de ik tegen se ende veruolghede se bys
to de vremde stede in den als ik inghink in da
mascum myt ghewalt ende myt verhenkemisse
der prestere O konynck Ick sach to myddage
my vmblychtende ein lycht van den hemell an
den wege ouer den schijn der sonnen Ende de
dat waren myt my wyp vyelen alle nedet an de
erde Ick hoerde ein stimme sprekende to my
in hebrecher tonghen. Saule saule watumb
veruolgestu my hart is dy to stiden tegen de
anrechtinghe des vleysches. ende ik sprak O
here wye bystu! Ende de here sprack to my Ic
bin Ihesus de du veruolghest euer stant vp en
de sta vp din vate. want in den bin ick dy res-
schenen dat ik dy sette einen dyener ende ein
getuch der dinghe de du heuest ghesien ende d
dinge in den ik dy verschinen fall Ick recluse
dy van den volken ende van den heyden. vns
de ik dy nu sende op to doen ere oghen. dat se
werden bekeret van den duisternissen to de lich-
te Ende van det gewalt sathane to gade. dat se
se vntfanghen dye vergheuinghe der sunden.
ende dat lot vnder den hylighen dor den ghelo-
louen de dat is in my Darumb O konynck
Agrippa was niet vngelouich der hemelsche
ghesicht Want ik verkondigede se to den pe-
sten den de daer sin tho damascum ende in ihes-
rusalem. ende in all dye iegheyt iudee ende de
heyden dat se werke de penitencie ende werde
bekeert to gade ende de werdyghe werken der
penitenciën doen. Wim dese sake do ik was in
den tempell. doe reuighen my dye ioeden ende
versochten my to doden. euer my is geholpen
van det hulpen gaedes ende besca bys an dese
vegenwordigen dach to betugen de mynstē en
meysten ik en se gege niet ander dan moyses en
de propheten hebben gespraken tokomende to
sin dat cristus sy steruende dat hy de eyst vpt
det vpuerstantemisse der doden tho verkundy-
gen dat lycht de volk ende den heiden Do hy
sprak dese dinghe ende ghaff toe Festus dye
sprak myt einre groetee stinnen paulus du ta-
selst Want voell gheschriften kerren dy tho
der vnsinicheyt Ende paulus sprack O keiste
Felix ick en rase niet euer ick spreke de wortde
der warheit. eende det soberheyt Ende dye ko-
nynck to den ik konentlycke spreke de wete va
desen dingen Want ick wiet dat em det dim-
gho niet verborghen is want deser dinge en is
gein gedaen in den wikenken Konynck Agrip-
pa gelouestu den propheten. Ick wete dat du
gelouest Ende Agrippa sprack toe paulum in
einen kleinen dinghe sprekestu my dat ik ein
christen werde Ende paulus sprak Ick begheer
by gade in den kleinen ende in den groten niet

Der werckinge der apostolen

alleine dy sonde r oek alle dyem huidē hore
dat se also werde als ik bin vytgescheyden de
ser geuenickemisse ende dye konynk stont vp.
en de richter ende bernice ende de by en stondē
ende do se sich scheyden se spraken to em ander
seggende want dese mynsche hefft niet gedan
datumb hy werdych sy des dodes off der bede
Ende agrippa sprak to festum - dese mynsche
mocht werde gelaten. hed hi sich niet betopen
an den keyser

Dat xxvij. Capitell

Ende do dat was geordelt dat hi sold
schepen in ptalien ende paulum werde
geleuert myt de anderē geuangen den
Centurioen set keyselycket schaer myt namē
Julio Wy stegen rp in ein schepe dat vyt der
stad adrumen was dat dat begonde to schepe
na de stede **Aie en Aistacuus de tessaloniē** vyt
macedoniē de bleff by vns ***de anderen gingē**
vyt ein pgelyck in sine stad. lende aen den ande
ten dage quamē wy to sidonem ende **Julius** tma
tierde paulum eerlikem ende lyete en gan to de
vtunden ende dede sinte acht hebben. ende dat
na als wy weder to schepe gingē wy schepe
den weder to **Cypere**. datumb dat dye vmb de
waren wederwoerdich. ende dye scheppeden
doet dat met alicie ende **Pamphilie** ende qua
men to de stad listia dye dar is em deyll licie.
ende dat vant de **Centurio** ein schyp van **Alex**
andria dat dat wolde schepen in ptalien. ende
hy ouersat vns in dat schyp ende do wy had
de geschypt maningen dach spade. ende nau
we warē komen teghen gwydum. do vns dye
wint tegen was wy schepereden tho **Creten** by
Salmonem. en do wy nauwe daer him gesche
peden do quamen wy to einte stad bonport
daer by lach de stad thalassa. ende do voell ti
des was vergangen ende vpperstont was niet
sekert dye schepinge datumb dat se lange ghe
uast hadde **Paulus** dye tweestede se seggende
Gy manne ik sie dat dye schepinge beginnet
to fin myt groeten perikell. en schade niet alle
ne des lastes en des schepe sonder oek vnsel
sielen. euer dye **Centurio** ghelouede meer dem
scheperian ende den sturer dan den dingem dye
dat waren gesacht van paulo ende do dat gei
bequeem haupnge en was to winteren vyl sa
te vp to schepen van da. off se in enigherwys
him mochtē komen to wmtē to phemēn. to
der hauinge **Creten** de dat sin na den weisten
winde sonder als dat wayde de suden wint do e
meynden se to haldē erē vplat en als se affsch
pede van **Ason** do wte se hin in **Tretā** ende na
klemre tit quam de stormende wint des mers
de dat heyt de noert oesten wint ende doe dat
wart begrepen ende niet mocht werde gesturt

in de winde do wart dat schyp gegeuen de wry
de en wy wordē vā en geuort en wortē geiag;
in ein insule de dat is heheytē canda en moch
te nauw behalde dat schyp ende do dat ward
vpgebracht wy gebruckē hulp en vmb, dedē
dat schyp ***dat is wy resten dat schyp tegē**
de storm des mers. vruchtende dat se niet vye
le in perikell des mers en als sich verhoeff dye
grote storm des mers tegen vns deden se eenē
worp des anderē dages en an de derē daeghe
worpē se vyt all dat gene dat to de schepe ge
hoerde myt em handē en do vns niet verschei
dor vele dage son noch sternē en sich de storm
grot verhoeff en nu vpperstonit watt ewech ge
nomē de hapinge all vns heyls en do voel va
stens was geweest do stont paulus vp in den
myddell ere ende sprak **O gy manne hett ghy**
my gehort so en hedē wy vyt en gan van **Cra**
te noch gevallen in dese last noch schade. en nu
rade ick uw weset gueets moets want gemis
se en wert verlaetē van vns sonder dat schyp
wāt de engel gaets des ick bin en de ik dyene
de was by my in deser nacht seggēde. **Paule**
niet vruchte dy wāt du moet stan vor de key
ser en siet got hefft dy gegeuen all de dat schip
pē myt dy. datumb gy manne weset guets mo
des wāt ik geloue myne gade dat dat geschie
als my is gesacht wy more komen in ein insul
Cū dat na als de riij. nacht quā wy schepedē
in dat mer geheite adria en vmb de midnacht
do ducht de schypplude en verschēm ein lāscop
se nemē dat loet en vōde **xx.** schredē en van dā
sonderdē se sich ewemich. en vondē **xv.** schredē
en se vruchte dat wi yet relen in de scharpe ste
mige stede **Sy** wortē vpter ankere vyt de sche
pe ende begherde dat dat dach wortē euer de
scheplude begherden to vlyen van den schepe
in dat kleim scheppen. do se hadde gelate dat
kleim scheppen in dat mer vnder der meynyn
gen als vengen se an rit to laten de anker vā
wordē de ell des schyps **Paulus** sprak to den
Centurioen ende to de ridderē dat en sy dā dat
dese in de schepe bliuent gy moget niet werde
behalde behalde doe hyeuwen ass de ridder de
sele des schypkens ende lyte et valen in dat
meer. ende do dat wenck an licht to wetē **Paul**
lus de bat se all dat se nemen de spyse seggēde
hude heft gy gebeydet riij. daghe vastēde. en
heft wemich getē **Datumb** ik byd uw dat gy
nemet de spise vmb uw behaltsamycheit wāt
gem haet en vergelykt van uren houede Ende
doe hy dyt hadde ghesacht. heym nam broet en
de ghebenedyde dat in de me aenghesichtē er
te alre. ende doe hy dat hadde ghebroeken. hy
wenck aen toe eten. ende se worden alle getro
stet ende entsenghen dat eten. **Ende** wy alle
de in den schepe waren waren .ij. hondert en

Dat boeck

lxxvij. Ende als se all ghesadyget waren vor
lychtede se dat schyp ende wopen vyt weyt i
dat met. ende doe dat dach wart se bekanden
met de erde euer se maecke em hauinghe dye
dat hadde ein ouer to der se ghedachten off se
mochte vytwerpen dat schyp. ende do se had
den vytgheglieuen de anckere *** vyt den met.** se
beuolen sich den met to gheliker wys vpgur
dende de roghinghe der gheschuill-en hoeuen
vp een kleim seelken na den blasen des windes
ende ghedachten toe den ouer ende do wy wa
ren in ghaullen in dye dyepre des mers daer
twe met quamen to samen. se toe sturden dat
schyp ende verwaet dat voorste deyll des sche
pes bleff vnbeweghelyck. euer dat echterste
deyll wart to reben van der sterke des mers
ende dat was de raaet der tyddere dat se versloe
ghen de gheuaghen dat geinte vntulure so hi
vyt swymme. euer de Centurio wolde behal
de Paulum. ende werden dat ass dat dat niet
enghescheghe ende gheboet den de dat moch
ten swymmen dat se sich lyeten to den eysten
in dat met. ende vyt to koemen toe den lande
euer de anderen dweghen se vp den brederen.
ende summyghe vp den dinghen de dat waren
van den schepe ende dat gheschach also dat al
so dat alle de mynschen quamen to den lande

Dat xxvij. Capitell.

De doewaren vptkomen do bekann
den wy dat dye insule hyete mitilene.
ende dye vremden gheboeden vns niet
enweltich vruntschop. want se vntfengheden
vns em vuur een ende verquickeden vns all v̄b
den reghen. ende vmb dye helde de vns anlach
Ende do Paulus had de ghesemment yetswat
voell der spane. ende hy de lachte in dat vuur.
doe quam ein boese slanghe de daer vloe vā der
hytten des vuurs. so quam se en an sin hant en
to byten. Darumb doe de vremden hadde ge
sien dat dyer hāghen aen sinre hāt. se spraken
to den äderen verwar dese mynsche is ein moet
denet. den welken so hy vptkomen is vā dem
met dye wrake gades niet let leuen. ende ver
waer hy sloech dat dyer in dat vuur. en hy in
leyt niet quaedes. euer se meynden hy worde
swellen ende ghelycke neder vallen ende sterue
ende se versegen sich lange ende sagen dat eme
niet quades gedan en wart se kijcē sich vmb
ende spraken dat hy god were. Euer in de ste
den waren besittinge ende woninghe eins wt
sten myt namen publius dye was em here der
insulen dye vntfinck vns ende trateerde vns
waell dre daghe lank. ende dat geschach dat
dyer vader publij lach aen den kalden ende aen

de roden bucke Paulus gink in to em en do he
hadde ghebedet ende vpghelacht dye hande.
hy makede en gesort ende do hy dyt hadde ge
daen alle de daer waren in der insulen. de dat
hadden de sieckdom de ghenekeden sich thoē
eme ende worden ghesont de eerden oek vns
myt voell eren ende do wy schepeden se ghaue
vns de dinck de daer waren noettwostlich. en
na dreen maenden schepeden wy in em schep
van alexandria. dat daer was verwintert in
der insulen ende in den schepe waren de teykē
der twyter broedere Castor ende pollux. ende
do wy waren koemen to Syracusam. daer ble
uen wy drie daghe van danne schepeden wy en
quamen in Regium. ende nae einen daeghe
do de suyden wint wayde an de anderen dage
quamen wy to Puteolos. daer vonden wy
brodere ende se beden vns to bluuen by en seuē
daghe. Ende also quamen wy to Rome. ende
daer na do dat hadde gehoert dye brodere. se
quamen vns teghen bys vp dye stede gehuyte
Forumappij ende tribustaberinis. do se hadde
ghesien paulus hy dankede gaide. ende entsink
betrouwe ende do wy euer waren komen to sho
me de Centurio leuer de de gheuanghen deme
richtere ende Paulo wart to ghetaten dat hy
bleue waet hy wolde myt emen tydder dye en
hoede euer na dem derden daghe paulus tiepe
to samen de ouerste der ioeden ende do se waē
ghesament hy spraek to en. ghy man broder
ick do niet teghen de ee. noch teghen dye va
derlycke seden Ick bin gheuanghen ghelevert
vā vā de Iherlm in dye hāde der Romere ende
doe se hadde gheuraghē van my se wolden
my hebben ghetaten. darumb dat gem scholt
des dodes en was an my do dat euer de iode
wenderspraken. do wart ick bedwonghen my
to be toopen an den keyser. niet off ik yetswat
hedde to beklaghen myn volk teghen den key
ser euer dat ick myn siele verloesde van deme
dode ende vmb deser saken wylle heb ik ghes
beden um to sien ende to spreken myt uw. wat
vmb dye hapinghe ysrahell bin ick en gheghe
uen myt deser ketten. ende se spraken toe my.
wy en hebben noch breue van dinre weghen
vyt iudeen noch gheinte der der broeder. is koe
men de dat heeft verkondiget off gesacht yet
wat quades van dy Euer wy bydde to hoeren
vā dy de dink de du wetest. wat wy wetē van
deser secten *** der cristen.** wat men wedersecht
et aller wegē. do se eme hadde ghesat de dach:
voell quamen to em in de herbreghe hy lachte
en vyt ende betughede dat ticke gades. Ende
hy sprack en vā Ihesu doer de Ge Moysi. ende
vyt den propheten vā deme moeghen bys aen
den aeuent. ende summyghen de gheloeden
den dinghen. dye daer waeren ghesacht van

Dye ieste Epystel Jacobi

paulo ende summygen gelouede niet ende doe
se malkanderen niet consentierde se scheyde sich
Cū paulus sprack ein word. want wael hefft
gespraken de hylige geyst dor rsayam de pro-
pheten to vnsen redere segghende gae to desen
volk leggende to en gy werdet hoeren myt den
oten ende werdet niet verstan. ende siende wet
det gy sien ende werdet niet vernemende wat
dat herte des volks is verhaert ende hoerden
swaerlichen myt den oeren. en besloten er oge
dat se vyllycht niet sien myt den ogen en hoerē
myt den oeren ende vernemen myt den herten
ende werden bokeret ende ik make se gesont.
Darumb uw sy kont gedaen dat dese heylsam
heit gaets is gesant den heiden ende se werden
hoeren. Ende do hy dyt had gespraken voell io-
den * reuelgeden sich der rede lende ginghen
vpt van eme ende hadde voell vraghen vnder
en **E**n paulus bleff twe gantsc iaer * to come.
in sinre herbregen ende vntfinck alle de dat in
gingen to eme ende dysputier den myt de iodē
ende myt den greken ende predykē ende let
de de dingē de dat sin van de heten ihesu xpo.
myt aller betrouwinge sonder verbedingē.
Cum einde hefft dat boek der werkighē der
en Apostolen. Ende heuet aen dye wortē de in-
de Epystolen der regulen.

Dat is niet assulke ordeneringe der seuē
Epystole de welke dat heyten **C**ano-
mice Epystole de daer volkommen res-
taent ende nauolghent den rechten ghelouen
als men se beschreuen vint in den latinschen bo-
ken want petrus an der tale der twelf Aposto-
len dye erste is **A**lso sin oock in der ordeneringe
der epystell dye sine de erste. ende also wy vor-
langhen tiden de ewangelisten hebben corrige-
ret nae der waerheit **A**lso hebben wy oock ge-
geuen desen epystolen myt der hulpe gades sy-
nen egentlycken rechten orden. **E**nde de eyrst
vnder is een epystell Jacobi. Petri twe Johā-
nis der ende iude em. ende also se van en geor-
deniert ende geschreuen sin also sin se oock vyt-
ghelacht gerrouwelycken in latinscher sprake
van de vytleggerē dat se geim twuelinge den
leseren en maken noch dat sich de manichuol-
dich s rede sich selue beuecht en besonder an s
stad dat wy beschreuen vinden in der ester epy-
stolen **J**ohannis van der enicheyt der hylige
druoldicheit in de wy oock vindē dat voell ge-
erret sin van der waerheit des ghelouen dor de
vntrouwe ouersetters. aen dren sunderlycke
worden. dat is des waters. des blodes en des
geystes de se gesat hebben in erre ouersettinge
ende achter late de getuchmisse des vaders des
soens. ende des hyligen geystes. In welke ge-
tuchmisse dye cristen geloue wert altemeyst ge-
en ein substancie der goheit des vaders. des

soenes ende des heyligen geysts bewyset wert
Euer wo voell ein van ein ander drecht de ou-
settinge der anderē van vnsen ouersettinghe
in den anderen epystolen beuele ick der kloec-
heyt des lesers. euer du unvrouwe xpi. custo-
chium so du van my stederwys vraeghest dye
waerheyt der schrifft du geuest myn ald wer-
den geschoeret van den tanden der inder. dye
welke segghen dat ik bin ein vallscher ende ey
verstueret der hylighen schrifft euer ik vrucht-
te niet einen sulken werke. den mid mynet haer-
ters noch de waerheyt der hyligen schrifft wil
ick verseggen den begerende. **D**ye wortē
Acobus de Apostell. vnderwyset dye

Hylighē klerckschap van der ouinhē
der hemelschen ghebaden ende van der
regule der cristelycken behudinghe. ende van
den maiestat den vnouerwinlycken ghedult.
van der apenbaringhe mannygher dinghe. en
van der logen des meysters. **C**a. i.

Acobus om knecht gades ende
vnses heren ihu xpi. de sendet
dat heyl der twelf gheslechte
den dye dat sin in der versprey-
dige * dat is butē de ioeschē
lande. myn broders achtz*
to verkrighen. dye hemelsche vroude als ghy
vallet in mannyger leye bekoringhe. wetende
dat dye versokinghe uwes ghelouen werkē de
gedult. **E**uer de gedult heb ein volkommen wer-
ke dat gy sit gans ende volkommen in gheimen
gebrekelyk bederff. euer en vyt uw der wijsb.
dyē esche van gade de welke dat ghyft allen
oueruoedych ende niet en verwytet dat ende
se fall en werde gegeuen. **E**uer gy sult eysschē
in der ghelouen met twaelende. de euer twiue
let dye is gelyck der vloet des mets dye daer
wert bewegen en voegedragen van de windē.
Darumb dye mynche achte niet dat hy vnt
fa yeswat van ghade want dye mā van dub-
belē sinne is vnstede in allen sinen weg hen.
Euer dye oetmodige broder fall glorietē in sin
re verheuinge euer de rike in sinre oetmodichē
wāt hy fall vergā als de blome des hoy. soe
de son is vpgegāge myt hyrte en hefft dor ge-
maet dat haeye en fin bloem. welt aff ende dye
gesierde ere gestalt verdarff also verderuet ok
de rike in sinen wegen. **S**elich is dye man dye
daet hydt dye bekoringe want so hy wert v
socht hi vntfengz de kwoen des leuens de got
hefft gelaet de dye en lieff hebben. **E**miger seg-
ge so hy werde bekaert dat hi werde bekaert
van gade. want god en is niet ein versucker
der quaden want hy bekaert niemant euer ey
pgelyck werd bekaert van sinre eygen begerlic-
heit aff getagen ende gereyset. dat na soe dye
begetlycheit vntfanget. se ghebetet dye simde